

SZENT ATANÁZ GÖR. KAT. HITTUDOMÁNYI FŐISKOLA

INSTITUTUM SANCTO ATHANASIO NOMINATUM

ATHANASIANA

58

Nyíregyháza
2025

ATHANASIANA
a Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola folyóirata

Főszerkesztő:
Véghseő Tamás

A szerkesztőbizottság tagjai:
Dobos András, Görföl Tibor, Garai Péter, Odrobina László, Szilágyi Barnabás,
Németh István, Földvári Katalin, Szegvári Zoltán

A folyóirat Tudományos Tanácsadó Testületének tagjai:
S.E.R. Dr. Orosz Atanáz, megyéspüspök, Miskolci Egyházmegye
S.E.R. Dr. Martos Balázs Levente, segédpüspök, rektor, Központi Papnevelő Intézet,
Prof. Baán István, professor emeritus, Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola
Prof. Dolhai Lajos, rektor, Egri Hittudományi Főiskola
Prof. Kustár Zoltán, tanszékvezető egyetemi tanár, Debreceni Református Hittudományi
Egyetem, Őszötvetségi Tanszék
Prof. Thomas Mark Németh, tanszékvezető egyetemi tanár, Bécsi Egyetem, Teológiai Kar,
Történeti Teológiai Intézet
Prof. Puskás Attila, tanszékvezető egyetemi tanár, Pázmány Péter Katolikus Egyetem,
Hittudományi Kar
Prof. Em. Szentmártoni Mihály SJ, professor emeritus, Pontificia Università Gregoriana
Prof. Várnai Jakab, tudományos munkatárs, Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola

A szerkesztőség címe:
Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola
H 4400 Nyíregyháza
Bethlen G. u. 13–19.
Tel./Fax: +36/42/597-600
www.szentatanaz.hu/ / athanasiana.kiadvanyok@szentatanaz.hu

Postacím:
H-4401 Nyíregyháza, Pf. 303.

Felelős kiadó:
Galambvári Péter mb. rektor

© Szent Atanáz Görögkatolikus Hittudományi Főiskola, 2025

ISSN 1219-9915

Megrendelhető a fenti címek bármelyikén
Az egyes számok ára: 1.000 Ft

GÁNICZ ENDRE

Mk 6,6b–13 (14–29) 30–31: A tizenkettő küldetése és Keresztelő János halála¹

TARTALOM: 1. A közbeiktatott szerkezet lehatárolása; 2. Szövegkritika; 3. Fordítás és filológiai kommentár; 4. Szinoptikus összehasonlítás; 5. A közbeiktatott szerkezet alegységei; 6. Exegézis; 7. A márkai szerkezet egészének jelentése; 8. Összefoglalás

1. A közbeiktatott szerkezet lehatárolása

A tizenkettő küldetésének (vö. 6,6b–13.30–31) és Keresztelő János halálának (vö. 6,14–29) történeteit magába foglaló közbeiktatott szerkezet csupán Jézus názáreti elutasításának története (vö. 6,1–6a) választja el Jairus lánya feltámasztásának és a vérfolyásos asszony meggyógyításának közbeiktatott szerkezetétől (vö. 5,21–43). 6,6b új helyszínt (τὰς κώμας) jelöl meg, a názáretieket pedig a tizenkettő (vö. 6,7) váltja. A 6,32 helyváltoztatása (vö. ἀπῆλθον) – annak ellenére, hogy a 6,31-ben megjelölt helyre (vö. εἰς ἔρημον τόπον) történő eljutást fejezi ki – egy új szakasz, az első kenyérszaporítás elbeszélésének (vö. 6,32–44) kezdete. Ezt a perikópát Jézus vízen járásának csodája (vö. 6,45–52) követi, amelyben egy újabb, tavon történő átkelés alkotja a bevezetést, a tömeg már nincs jelen, csak a tanítványok állnak Jézus mellett a középpontban.²

1 Ez a cikk a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Hittudományi Karán 2023. június 26-án megvédett, Dr. Kocsis Imre és Dr. Gyurkovics Miklós professzorok mentorálásával készült doktori dolgozat egy részének az opponensek javaslatainak figyelembevételével készült publikálása.

2 Vö. E. Nestle – K. Aland – J. Karavidopoulos – C. M. Martini – B. M. Metzger (szerk.): *Novum Testamentum graece*, Stuttgart²⁸2012, 121–129.

2. Szövegkritika

Ez a közbeiktatott szerkezet több alkalommal is olyan szövegváltozatokkal rendelkezik, amelyek a párhuzamos szakaszokra épülnek. 6,7 προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα καὶ ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο mondatrészére vonatkozóan a párhuzamos szinoptikus helyek (vö. Mt 10,5–14; Lk 9,1–6) által befolyásolt olvasatokat találunk: προσκαλεσάμενος τοὺς δώδεκα μαθητὰς ἀπέστειλεν αὐτοὺς ἀνὰ;³ προσκαλεσάμενος τοὺς δώδεκα ἤρξατο ἀποστέλλειν αὐτοὺς δύο;⁴ προσκαλεσάμενος ὁ Ἰησοῦς τοὺς δώδεκα μαθητὰς ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο.⁵ 6,11 végéhez több szövegtanú apró eltérésekkel Mt 10,15 szövegét is hozzátoldja: ἀμὴν λέγω ὑμῖν ἀνεκτότερον ἔσται Σοδόμοις ἢ Γομόρροις ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως ἢ τῇ πόλει ἐκείνῃ.⁶ Az elfogadott rövidebb szöveget is jelentős szövegtanúk tartalmazzák.⁷

A 6,14-ben az ἔλεγον tűnik az eredeti szöveg részének,⁸ mivel a másolók az ἤκουσεν-nel összefüggésben változtatták ἔλεγεν-re,⁹ de közben nem vették figyelembe azt, hogy ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης után a kijelentés felfüggesztésre került, és a Jézusról alkotott három vélemény kifejtésére került sor (vö. 6,14–15: ἔλεγον ... ἄλλοι δὲ ἔλεγον ... ἄλλοι δὲ ἔλεγον), majd a 6,16-ban ismét folytatódik: ἀκούσας δὲ ὁ Ἡρώδης ... Keresztelő János ősi nevének (vö. Ἰωάννης ὁ βαπτιστής) képviselőivel¹⁰ szemben a *participium*-os változatot (vö. Ἰωάννης ὁ βαπτίζων) találjuk az elfogadott szövegben. Ugyanebben a versben az ἐγείρω és az ἀνίστημι igék Jézussal kapcsolatban is megjelenő megegyezésének adnak hangot a szövegvariánsok, amelyek Máté és Lukács párhuzamos szövegei-

3 Vö. D 565 ff² sy^a; A. Y. Collins: *Mark, A Commentary* (Hermeneia – A Critical and Historical Commentary on The Bible), Minneapolis 2007, 293.

4 Vö. f¹

5 Vö. 892^{mg}

6 Vö. A K N f^{1.13} 28^{mg} 33. 579. 700. 892^c. 1241. 1424 $\mathfrak{M}$ a f q sy^{ph} bo^{pt}

7 Vö. κ B C D L W Δ Θ 28^{xt}. 565. 892^t. 2542 lat sy^a sa bo^{pt}

8 Vö. B D W a b ff² vg^{mss} sa^{mss}

9 Vö. κ A C K L N Δ Θ 0269 f^{1.13} 28. 33. 565. 579. 700. 892. 1241. 1424. 2542 $\mathfrak{M}$ lat sy co; A kódex másolói többféle módon szándékosan, illetve véletlenül változtattak a szövegen. Vö. H. Fränkel: *Testo critico e critica del testo*, Firenze 1983, 72–79.; Vö. B. M. Metzger: *A Textual Commentary On The Greek New Testament*, Stuttgart ²2002, 76.; Collins, 2007, 294.

10 Vö. D W Θ f¹³ 28. 33. 579. 700. 2542 sa^{mss}

nek hatását tükrözik: ἡγέρθη ἐκ νεκρῶν;¹¹ ἐκ νεκρῶν ἡγέρθη;¹² ἡγέρθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν;¹³ ἐκ νεκρῶν ἀνέστη.¹⁴ Az elfogadott szövegváltozatot jelentős szövegtanúk képviselik.¹⁵ A rövidebb, nehezebb olvasatra példa a 6,16-ban található, ahol a ὅτι beszúrása a mondást jelentő ige tartalmát emeli ki. Bár a kifejtő variánst is jelentős szövegtanúk képviselik,¹⁶ a ὅτι nélküli rövidebb, nehezebb olvasatot is kiemelkedő kódexekben találjuk.¹⁷

6,20-ban az ἐποίει variánst sok görög kódex tartalmazza,¹⁸ s bár felmerült a gyanú, hogy az ἡπόρει a lukácsi párhuzamos szövegre tekintettel került be Márk evangéliumába Heródes zavarba esésének kifejezésére (vö. διηπόρει – Lk 9,7), három okot is talált a Bizottság, hogy az ἡπόρει-t tekintse az eredeti szöveghez tartozónak: 1. jelentős szövegtanúk tartalmazzák (vö. **κ B L Θ co**); 2. a πολλά határozószóként történő használata megfelel a márki stílusnak; 3. az ἡπόρει jelentésbeli felsőbbrendűsége az ἐποίει olvasat banális voltához képest. Nincs mindig könnyű helyzetben a Bizottság, ahogy a 6,22 θυγατρὸς αὐτοῦ Ἡρῳδιάδος lehetséges szövegváltozatai is bizonyítják. Az elfogadott szövegváltozat azt fejezi ki, hogy a lányt Heródiásnak hívták és Heródes lányaként szerepel.

A 6,24 szerint azonban Heródiás lánya volt, és más forrás Szalóme névvel illeti Heródes unokahúgát. A többek között az alexandriai kódexben is szereplő αὐτῆς τῆς szövegváltozat¹⁹ azt jelenti, hogy „magának Heródiásnak a lánya”. Az αὐτῆς nélkül változat egy aramaizmust feltételez, amelyben az ismétlődő névelő megelőlegez egy főnevet. Az f¹ és sok korai görög szöveg tanú által képviselt τῆς változat a legérthetőbb, de valószínűleg az αὐτῆς véletlen kihagyásának következménye. A Bizottság tagjainak többsége a történeti és szövegkörnyezeti nehézségek ellenére a szöveg tanú jelentőségét²⁰ előtérbe helyezve döntött az αὐτοῦ olvasat mellett.²¹ 6,23–

11 Vö. C Θ; Lk 9,7.

12 Vö. N W 0269 f^{1.13} 28. 2542 **℞** sy^h

13 Vö. 579. 1241. 1424; Mt 14,2.

14 Vö. A K; ἀνέστη; Lk 9,8.

15 Vö. **κ B D L Δ** 33. 565. 700. 892.

16 Vö. **℣⁴⁵ A C K N W Δ** 0269 f¹³ 579. 1241. 1424. 2542 **℞**

17 Vö. **κ B D L Θ f¹** 28. 33. 565. 700. 892 latt sy^{sp}

18 Vö. A C D K N f¹ 33. 565. 579. 700. 892. 1241. 1424. 2542 **℞** lat sy.

19 Vö. A C K N Γ Θ f¹³ 28. 33. 579. 700. 892. 1241. 1424. 2542 **℞**

20 Vö. **κ B D L Δ** 565

21 Vö. Metzger, 2002, 76–77.

ban azért találjuk kapcsos zárójelben a πολλά-t, mert határozószóként márkí jellegzetességnek tekinthetjük,²² ezért a kihagyása a másolás során a véletlennek tulajdonítható. Másrészt ezt a πολλά nélküli αὐτῇ variánst jelentős szövegtanúk képviselik,²³ így a kapcsos zárójel ezt a sajátos helyzetet jelzi.²⁴ Ugyanebben a versben valószínűleg a másoló illesztette be a ő vonatkozó névmást, mivel a mondatot ὅτι-*val* olvasva hiányát érezte a mellékmondatot bevezető vonatkozó névmásnak. A Béza kódex által képviselt εἰ τι variáns idioszinkrázia.²⁵

A 6,29-ben olvasható καὶ ἦσαν-t a W és 28 kódexek a Szentírásban nem található „eltemetni” jelentésű κηδεύω ige aktív *infinitivus aoritis* κηδεῖσθαι alakjával helyettesítik. A Sínai és a Washingtoni kódex 6,29-ben a τὸ πτώμα-ra vonatkozó, semleges nemű αὐτό-t a Keresztelő János személyére vonatkozó αὐτόν-val helyettesíti. Ennek a közbeiktatott szerkezetnek az utolsó, jelentésbeli változást is eredményező szövegváltozatát a 6,31-ben találjuk, ahol a ὑμεῖς αὐτοὶ κατ' ἰδίαν mondatrészt – többek között a Béza kódex²⁶ – a δεῦτε felszólítást követő ὑπάγωμεν-nel helyettesíti.

3. Fordítás és filológiai kommentár

6,6b: Καὶ περιῆγεν τὰς κόμας κύκλω διδάσκων. – Aztán végigjárta körben a falvakat és tanított.

A klasszikus görög nyelvben a περιάγω ige aktív tranzitív alakja „körbevinni”, míg az intranszitiv alak „körbemeni”, „körbefordulni” jelentéssel bírt. A κόμη főnév az általában fallal körülvett várossal szemben a nyitott, vagyis védőfal nélküli falvat jelölte.

22 Vö. 1,45; 3,12; 5,10.23.38.43; 6,20; 9,26; 15,3

23 Vö. κ A B C^{2vid} K N Δ f¹³ 33. 579. 892. 1241. (αὐτήν 1424). 2542 $\mathfrak{M}$ lat sy^{ph} sa^{mss} bo

24 Létezik olyan szövegváltozat is, amelyik csak a πολλά-t tartalmazza (vö. $\mathfrak{P}^{45vid}$ 28), illetve mindkét szó (αὐτῇ [πολλά]) kihagyására is találunk példát (vö. L sa^{ms} bo^{ms}). Az elfogadott szövegváltozatot a D Θ 565. 700 it képviselik. Vö. Collins, 2007, 295.

25 Vö. Metzger, 2002, 77.

26 Vö. D it sy^{sp}

6,7: Καὶ προσκαλεῖται τοὺς δώδεκα καὶ ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο δύο καὶ ἐδίδου αὐτοῖς ἐξουσίαν τῶν πνευμάτων τῶν ἀκαθάρτων – Magához hívta a tizenkettőt, és kezdte elküldeni őket kettesével. Hatalmat adott nekik a tisztátalan lelkeken.

A klasszikus görög nyelvben az irányultságot kifejező πρὸς prefixum által képzett προσκαλέω ige jelentése mind aktív – ami az újszövetségi Szentírásban nem található meg –, mind *medium* igenemben – ahol az érdek is megjelenik – „magához hívni”, „összehívni”, „megválasztani”. A klasszikus görög szerzők műveiben az ἐξουσία alapjelentése a „képesség”, „engedély”, „lehetőség”, „hatalom” volt. A személytelen jelentésű ἔξεστιν ige nőnemű *participium*-ának jelentése „megengedett”, „törvényes”. Ennek köszönhetően a héber וְשִׁין fogalmával megegyezően az ἐξουσία nem önálló hatalmat jelent, hanem égi felhatalmazásból eredő erkölcsi hatalmat. A tisztátalan lelkek feletti hatalom azért rendelkezik tekintéllyel, mert a háttérben egy felsőbbrendű létező áll.²⁷

6,8: καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς ἵνα μηδὲν αἴρωσιν εἰς ὁδὸν εἰ μὴ ῥάβδον μόνον, μὴ ἄρτον, μὴ πήραν, μὴ εἰς τὴν ζώνην χαλκόν – Meghagyta nekik, hogy semmit se vigyenek az útra, csak botot, se kenyeret, se tarisznyát, se pénzt az övükben.

A ἵνα kötőszónak itt a megszokottól eltérően nem célhatározói jelentése van, hanem megfelel a ὅτι és a ὅπως jelentésének és kiegészítő funkciójának.²⁸ A ῥάβδος itt nem a hajlékony vesszőt fejezi ki, hanem a merev botot, amit nemcsak a pásztorok, hanem az utazók, az öregek és a betegek is használtak. Közel–Keleten a ῥάβδος a gyalogos utazások során támaszt jelentett, veszély esetén pedig a védekezésben volt elsődleges segédeszköz (vö. Ter 32,11; Kiv 12,11).²⁹ A χαλκός eredeti jelentése „réz” volt, majd később szinekdoché révén „rézpénz”, illetve „pénz” lett.

6,9: ἀλλὰ ὑποδεδεμένους σανδάλια, καὶ μὴ ἐνδύσθητε δύο χιτῶνας. – Csak sarut kössenek és ne öltözzetek két ruhába.

27 Vö. A. Belano: *Il vangelo secondo Marco Traduzione e analisi filologica*, Roma 2010, 97–98.

28 Vö. 3,9a.12; 4,22a; 5,10.18.43; 6,8.12.25.56; 7,26.32.36; 8,22.30; 9,9.12.18.30; 10,35.37; 11,16; 13,34; 15,21

29 Vö. G. Nolli: *Evangelo secondo Marco: Testo greco, neovolgata latina, analisi filologica, traduzione italiana*, Città del Vaticano ³1996, 133.

A ὑποδέω ige az ókori görög nyelvben mind aktív, mind medium ige-nemben a cipőkre és szandálokra vonatkoztatva „megkötni alul”, „össze-csomózni” jelentéssel bírt. A σανδάλιον a σάνδαλον szinonimájaként az ókori emberek fa- vagy bőrtalpú lábbelijét írta le, amelyet bőrszíjakkal rögzítettek a vádlíra. A χιτών a föníciai *ketn* tőből származó héber צָנִית szó görög átírása. A görög irodalomban ez a főnév mind a férfiak, mind a nők által felöltött alsóruhát vagy köntöst jelölte, amelyet szegények és gazdagok egyaránt viseltek. A lenvászonból vagy gyapjúból készült köntöst változatos szín és fazon jellemezte. A χιτών a felsőruhát kifejező ἱμάτιον-val együtt alkotta a teljes ruházatot.

6,10: καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· ὅπου ἂν εἰσέλθητε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε ἕως ἂν ἐξέλθητε ἐκεῖθεν. – Azt mondta nekik: ha valahol betértek egy házba, maradjatok ott addig, amíg csak el nem mentek onnan.

6,11: καὶ ὅς ἂν τόπος μὴ δέξηται ὑμᾶς μηδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορευόμενοι ἐκεῖθεν ἐκτινάξατε τὸν χοῦν τὸν ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν εἰς μαρτύριον αὐτοῖς. – Ha valamely helység nem fogad be titeket, és nem hallgatnak meg titeket, amikor kimentek onnan, rázzátok le a port a lábatokról, tanúbizonyságul nekik.

A δέχομαι ige Homérosz műveiben szó szerinti értelemben valakit vagy valamit fizikai értelemben „fogadni” jelentéssel bír, míg átvitt értelemben „befogadni”, „vendégül látni”. A biblikus görög nyelv „por” szóhasználatától (vö. Ter 2,7) eltérően a klasszikus görög nyelv a χοῦς főnéven sajátosan a kiásott és felhalmozott „föld”-et értette.

6,12: Καὶ ἐξελθόντες ἐκήρυξαν ἵνα μετανοῶσιν – Erre elmentek, és hirdették az ígét, hogy megtérjenek.

6,13: καὶ δαιμόνια πολλὰ ἐξέβαλλον, καὶ ἤλειπον ἐλαίῳ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἐθεράπευον. – Sok ördögöt kiűztek, és olajjal megkentek sok beteget, és meggyógyították őket.

Mind a zsidóság körében, mind a hellén világban megszokott dolog volt a betegek megkenése olajjal. Az olajat gyógyszer gyanánt használták sokféle betegségre, pl. sérülésekre, izomfájdalmak, bőrküritések.³⁰ Josephus Flavius szerint Nagy Heródest súlyos betegsége miatt egy kád meleg olajba merítették az orvosok, de ezt végső és eredménytelen próbálkozásként

30 Vö. H. L. Strack – P. Billerbeck: *Kommentar zum Neuen Testament aus Talmud und Mid-rasch Zweiter Band Das Evangelium nach Markus, Lukas und Johannes und die Apostelgeschich-te*, München 1961, 11–12.

tették. Az olajat az ördögűzés hatásos eszközének tekintették, bár ez főleg a pszichikai eredetű betegségeknél lehetett alkalmas eljárás. Mivel a betegségre úgy tekintettek, mint a rossz befolyásának következményére, nagyon keskeny volt a határ az orvosok és a mágusok működése között.³¹

6,14: Καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης, φανερὸν γὰρ ἐγένετο τὸ ὄνομα αὐτοῦ, καὶ ἔλεγον ὅτι Ἰωάννης ὁ βαπτίζων ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργοῦσιν αἱ δυνάμεις ἐν αὐτῷ. – Heródes király is hallott róla, mert közismert lett a neve. Azt mondták: Keresztelő János támadt fel a halottak közül, és ezért működnek benne a csodatevő erők.

6,15: ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι Ἡλίας ἐστίν· ἄλλοι δὲ ἔλεγον ὅτι προφήτης ὡς εἰς τῶν προφητῶν. – Mások pedig azt mondták: Illés. Mások pedig azt mondták: Próféta, mint egy a próféták közül.

6,16: ἀκούσας δὲ ὁ Ἡρώδης ἔλεγεν· ὃν ἐγὼ ἀπεκεφάλισα Ἰωάννην, οὗτος ἡγέρθη. – Heródes ezeket hallva mondta: „Akit én lefejeztettem, János, ő támadt fel”.

6,17: Αὐτὸς γὰρ ὁ Ἡρώδης ἀποστείλας ἐκράτησεν τὸν Ἰωάννην καὶ ἔδησεν αὐτὸν ἐν φυλακῇ διὰ Ἡρωδιάδα τὴν γυναῖκα Φιλίππου τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ, ὅτι αὐτὴν ἐγάμησεν. – Ugyanis maga Heródes elküldött, elfogatta Jánost. Megkötöztette őt a börtönben testvérének, Fülöpnek a felesége, Heródiás miatt, mert feleségül vette őt.

Mind a hellenista, mind a klasszikus görög nyelvben bevett gyakorlat volt, hogy a mozgást kifejező ige *participium*-ban áll, a mozgást kifejező ige célját pedig befejezett igével fejezték ki. Ebben a versben az evangélium szerzője is ezt követi: ἀποστείλας ἐκράτησεν. Az evangélista a *participium*-ot akár el is hagyhatta volna.³² A φυλακή etimológiája az éjszakai „felügyelet”, „őrizet” jelentésen alapszik. Ebből származik az „őrző testület”, az „őrzés ideje” és az „őrzés helye”, vagyis a börtön. A γαμέω ige aktív és medium formája közötti különbség³³ a hellenista görög nyelvben egyre inkább eltűnt, de 12,25 (vö. οὐτε γαμοῦσιν οὐτε γαμίζονται) a bizonyíték rá, hogy az evangélium megírása idején még nem tűnt el teljesen.

31 Vö. Belano, 2010, 416–425.

32 Vö. Nolli, 1996, 138.

33 A γαμέω aktív alakja a férfira vonatkozik, aki egy nővel házasodik, vagyis megnősül. A γαμέομαι medium alakjának az alanya pedig a nő, akit feleségül vesz a férfi, vagyis a nő megházasodik, férjhez megy.

6,18: ἔλεγεν γὰρ ὁ Ἰωάννης τῷ Ἡρώδῃ ὅτι οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν τὴν γυναῖκα τοῦ ἀδελφοῦ σου. – János ugyanis azt mondta Heródesnek: Nem szabad a testvéred feleségét elvenned.

6,19: ἡ δὲ Ἡρώδιᾶς ἐνεῖχεν αὐτῷ καὶ ἠθελεν αὐτὸν ἀποκτεῖναι, καὶ οὐκ ἠδύνατο. – Emiatt Heródiás megharagudott rá, és meg akarta öltetni, de nem tudta.

A hétköznapi életben az ἐνέχω ige általában az érzelmekkel kapcsolatban a „benn tartani”, „megőrizni” jelentést hordozta. A hellenista görögben a pejoratív és intenzív jelentés került előtérbe: „szembe menni valammal/valakivel”, „üldözni”, „acsarkodni”.

6,20: ὁ γὰρ Ἡρώδης ἐφοβεῖτο τὸν Ἰωάννην, εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον, καὶ συνετήρει αὐτόν, καὶ ἀκούσας αὐτοῦ πολλὰ ἠπόρει, καὶ ἡδέως αὐτοῦ ἤκουεν. – Heródes ugyanis félt Jánostól. Tudta, hogy igaz és szent férfi, ezért védelmezte őt. Amikor hallgatta őt, nagyon zavarba jött, de szívesen hallgatta őt.

A görög nyelvben a συντηρέω ige alapjelentése mind szó szerinti, mind átvitt értelemben „megőrizni”, „megtartani”. Mind a profán, mind a biblikus görögben az ἀπορέω ige szó szerinti értelemben „forrás nélkül lenni”, „szegénynek lenni”, „rászorulónak lenni”, míg átvitt értelemben „zavarban lenni”, „bizonytalannak lenni”, „nem tudni (mit mondani vagy tenni)”.³⁴

6,21: Καὶ γενομένης ἡμέρας εὐκαιροῦ ὅτε Ἡρώδης τοῖς γενεσίοις αὐτοῦ δεῖπνον ἐποίησεν τοῖς μεγιστᾶσιν αὐτοῦ καὶ τοῖς χιλιάρχοις καὶ τοῖς πρώτοις τῆς Γαλιλαίας – Aztán eljött a kedvező nap, amikor születése napján Heródes lakomát rendezett főembereinek, ezredeseinek és Galilea előkelőinek,

A γενέσιος és γενέθλιος melléknevekből ered a τὰ γενέσια / τὰ γενέθλια kifejezés, amelynek a többes számú főnevesített formája a hellenista görög nyelvben a születésnapot, illetve annak megünneplését fejezte ki. A δεῖπνον azt a rendszeres étkezést jelölte a klasszikus görög nyelvben, amelyre vendéget tudtak hívni. Palesztinában a zsidó δεῖπνον a hétköznapiokon a késő délután tartott fő étkezésnek felelt meg, amelyet a napi munka elvégzését követően fogyasztottak el. A mi vacsoránknak megfelelő étkezést meg kell különböztetni az ἄριστον-tól, ami az ebédünknek felel meg. Elsősorban többes számban használták a μεγιστᾶνες

34 Vö. Belano, 2010, 431–437.

főnevet³⁵ a kései görögben a királyi udvar nemeseinek vagy a hercegi társaságnak a leírására. A katonai nyelvezetben a χιλίαρχος a hadsereg vezetőjét jelölte, vagyis „ezer ember vezetőjét”, ami megfelel a latin *tribunus militum* fogalmának, de jelentheti a laktanya parancsnokát is.

6,22: καὶ εἰσελθούσης τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἡρώδιαδος καὶ ὀρχησαμένης ἤρρεσεν τῷ Ἡρώδῃ καὶ τοῖς συνανακειμένοις. εἶπεν ὁ βασιλεὺς τῷ κορασίῳ· αἰτήσόν με ὃ ἐὰν θέλῃς, καὶ δώσω σοι. – Akkor bement a lánya, Heródiás és táncolt. Tetszett Heródesnek és az asztaltársáknak. A király ezt mondta a lánynak: Kérj tőlem, amit csak akarsz, és megadom neked.

6,23: καὶ ὥμοσεν αὐτῇ [πολλὰ] ὅτι ἐὰν με αἰτήσης δώσω σοι ἕως ἡμίους τῆς βασιλείας μου. – Meg is esküdött neki ünnepélyesen: Bármit kérsz, megadom neked, még az országom felét is!

Az ὁμνύω ige az attikai ὁμνυμι hellenizált formája, ami egy állítással vagy egy ígérettel kapcsolatos visszavonhatatlan akaratot jelöl. A klasszikus ókorban az istenekre esküdtek, a hellenista és római korban a királyra és a császárra tett eskük is megjelentek. Az uralkodó saját magára minden kiegészítés nélkül esküdött.

6,24: καὶ ἐξελθοῦσα εἶπεν τῇ μητρὶ αὐτῆς· τί αἰτήσωμαι; ἡ δὲ εἶπεν· τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτίζοντος. – Az kiment és azt mondta anyjának: „Mit kérek?” Az pedig ezt mondta: „Keresztelő János fejét”.

6,25: καὶ εἰσελθοῦσα εὐθὺς μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν βασιλέα ἠτήσατο λέγουσα· θέλω ἵνα ἐξαυτῆς δῶς μοι ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ. – Erre rögtön sietve bement a királyhoz és ezt kérte: „Azt akarom, hogy azonnal add nekem egy tálon Keresztelő János fejét”.

35 A μεγιστάν főnév márki *bapax*. Vö. P. Guillemette: *The Greek New Testament Analyzed*, Kitchener–Scottsdale 1986, 267.

Homérosztól kezdve a σπουδή mind szó szerinti, mind átvitt értelemben a „sietség”-et jelölte. A μετὰ σπουδῆς „gyorsan”, „sietve” jelentéssel bír. A klasszikus görög nyelvben a πίναξ azt a fából készült edényt vagy tálat jelentette, amelyre az ételt helyezték.³⁶

6,26: καὶ περιλύπος γενόμενος ὁ βασιλεὺς διὰ τοὺς ὄρκους καὶ τοὺς ἀνακειμένους οὐκ ἠθέλησεν ἀθετῆσαι αὐτήν. – A király elszomorodott, de az eskü és az asztaltársak miatt nem akarta elutasítani őt.

A περιλύπος melléknév nagyon intenzív belső szenvedést fejezett ki az ókori görögöknél, „nagyon szomorú”, „megrettent” jelentéssel bírt. A klasszikus görög nyelvben a ὄρκος főnév mind ígéretet, mind olyan esküt is jelentett, amely esetén az esküt tevő átok terhe alatt kötelezte el magát az eskü során tett ígéret végrehajtására.³⁷ Az alfa fosztóképzőből és a τίθημι igéből álló ἀθετέω ige etimológiai jelentése: „nem helyezett”, amelyből származik az „érvényteleníteni”, „semmissé tenni” különösen is jogi környezetben. Itt az általános értelmű „elutasítani” jelentést kell előnyben részesítenünk.

6,27: καὶ εὐθὺς ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτορα ἐπέταξεν ἐνέγκαι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. καὶ ἀπελθὼν ἀπεκεφάλισεν αὐτὸν ἐν τῇ φυλακῇ – A király rögtön elküldte a hóhért, megparancsolta, hogy hozza el a fejét egy tálon. Az elment és lefejezte a börtönben.

A σπεκουλάτωρ újszövetségi *hapax legomenon*, a latin *speculator* görög átírása. Kémet, katonai felderítő, testőrt, őrszemet is jelent ez a szó a görög irodalmi művekben.³⁸

6,28: καὶ ἤνεγκεν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι καὶ ἔδωκεν αὐτήν τῷ κορασίῳ, καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτήν τῇ μητρὶ αὐτῆς. – és elhozta a fejét egy tálon, és odaadta a lánynak, a lány pedig odaadta anyjának.

36 Vö. Belano, 2010, 437–446.

37 Az eskü a Bibliában (TM: ὄρκος; LXX: ὄρκος) egy átok, amelyet az esküt tevő hívott magára, amennyiben a szavai nem bizonyultak igaznak. Vö. ὄρκος in H. Frisk: *Griechisches etymologisches Wörterbuch Band II. Kφ–Ω*, Heidelberg 1970, 418–419. A fogadalom (TM: ἡγή; LXX: εὐχή) személyek vagy tárgyak Istennek történő felajánlását jelentette akár áldozat, akár a templom részére adott ajándék formájában. Vö. προσεύχομαι in C. Brown (szerk.): *The New International Dictionary of New Testament Theology Vol II: G–Pre*, Grand Rapids 1976, 861–868.

38 Vö. C. E. B. Cranfield: *The Gospel according to saint Mark: An Introduction and Commentary* (CGTC), Cambridge 2000, 212–213.

6,29: καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ ἦλθον καὶ ἦραν τὸ πτῶμα αὐτοῦ καὶ ἔθηκαν αὐτὸ ἐν μνημείῳ. – Amikor tanítványai meghallották ezt, eljöttek, fogták a holttestet, és egy sírboltba helyezték.

A πτῶμα szó etimológiája az „elesés” főnévvel kezdődött, amelyből aztán az „elesett test”, vagyis a „holttest” jelentés alakult ki mind a klasszikus, mind a biblikus görög nyelvben.

6,30: Καὶ συνάγονται οἱ ἀπόστολοι πρὸς τὸν Ἰησοῦν καὶ ἀπήγγειλαν αὐτῷ πάντα ὅσα ἐποίησαν καὶ ὅσα ἐδίδασκαν. – Az apostolok összejöttek Jézushoz, és beszámoltak neki, hogy mi mindent tettek és tanítottak.

6,31: καὶ λέγει αὐτοῖς· δεῦτε ὑμεῖς αὐτοὶ κατ’ ἰδίαν εἰς ἔρημον τόπον καὶ ἀναπαύσασθε ὀλίγον. ἦσαν γὰρ οἱ ἐρχόμενοι καὶ οἱ ὑπάγοντες πολλοί, καὶ οὐδὲ φαγεῖν εὐκαίρουν. – Ő pedig azt mondta nekik: gyertek ti magatok külön valami elhagyott helyre, és pihenjete meg egy kicsit. Ugyanis sokan jöttek–mentek, és enni sem volt alkalmuk.³⁹

4. Szinoptikus összehasonlítás

A tizenkettő küldetésének (vö. 6,6b–13.30–31) és Keresztelő János halálának (vö. 6,14–29) márki közbeiktatott szerkezetét sem Máté, sem Lukács nem tartotta meg, mivel Máté a két elbeszélést egymástól távol helyezte el (vö. Mt 10,5–15; 14,1–12), Lukács evangéliumából – bár első látásra közbeiktatott szerkezetnek tűnik – pedig hiányzik a belső rész márki elbeszélése: Keresztelő János halálának bemutatása, csak a Jézusról alkotott véleményeket figyelhetjük meg (vö. Lk 9,1–6.10; 9,7–9). Máté evangéliumában a tizenkettő elküldésének elbeszélése (vö. Mt 10,5–15) a tizenkettő kiválasztása (vö. Mt 12,1–4) után, a bátor hitvallásra felszólítás szakasza (vö. Mt 12,16–39) elé került. Máté evangéliuma zsidókeresztény címzettjeinek megfelelően jobban tudatosítja, hogy nem a pogányokhoz, hanem – az evangélium végén olvasható missziós paranccsal szemben – csak a zsidókhoz küldte Jézus a tizenkettőt.⁴⁰ Márk leírásával szemben (vö. 6,7) Máté szövegében Jézus nem hatalmat adott nekik, hanem az igehirdetés mellett – az ingyenesség hangsúlyozásával – a különböző csodatet-

39 Vö. Belano, 2010, 446–454.

40 Vö. H. W. Basser – M. B. Cohen: *The Gospel of Matthew and Judaic Traditions: A Relevance-based Commentary* (BRLJ 46), Leiden – Boston 2015, 254–255.

tek végrehajtására buzdította őket (vö. Mt 9,7–8). Máté evangéliumában – Márkéval szemben – semmit sem vihettek magukkal a tanítványok, még sarut és botot sem (vö. Mt 9,9). A por lábról lerázása Márkhoz képest kiegészül Szodoma és Gomorra említésével, amelyeknek a sorsa kíméletesebb lesz az ítélet napján, mint a küldötteket elutasítóké (vö. Mt 10,11–15).

Lukács a tizenkettő küldetésekor (vö. Lk 9,1–10) nemcsak a tisztátalan lelkek feletti hatalom megadásáról írt (vö. 6,7), hanem a tizenkét apostolnak adott erőről és hatalomról minden ördög felett és a betegségek gyógyítására (vö. ἔδωκεν αὐτοῖς δύνανμιν καὶ ἐξουσίαν ἐπὶ πάντα τὰ δαιμόνια καὶ νόσους θεραπεύειν – Lk 9,1). Lukács nem pontosítja, hogy Jézus kettesével küldte őket,⁴¹ s Mátéhoz hasonlóan semmit sem vihettek magukkal, μήτε [ἀνὰ] δύο χιτῶνας (vö. Lk 9,3). A por lerázását követően a küldetés végrehajtásának összegzése olvasható (vö. Lk 9,6). Az elbeszélés folytatása az apostolok beszámolóját tartalmazza, valamint azt a megjegyzést, hogy elvonultak Betsaida közelébe (vö. Lk 9,10). Lk 9,7–9 csak azokat a véleményeket tartalmazza, amelyek Márk evangéliumában is megtalálhatóak (a feltámadt János, Illés, egy próféta), de Keresztelő János halálának elbeszélése itt nem olvasható. Lukács szakasza azzal a megjegyzéssel zárul, hogy Heródes látni akarta őt, vagyis Jézust (vö. Lk 9,9).⁴²

Máté Keresztelő János halála történetének (vö. Mt 14,1–12) bevezetéséből kihagyja a különböző véleményeket, Heródes szájából sem hangzik el, hogy ő ölette meg Jánost (vö. 6,14–16; Mt 14,1–2). Máté nem jelzi Heródes és Heródiás házasságát sem, közvetlen vádja is általánosabb (vö. οὐκ ἔξεστί σοι ἔχειν αὐτήν – 14,4). Márkkal szemben Máté nem Heródiásról, hanem Heródesről írta, hogy Jézus életére tört, de a néptől való félelme megakadályozta ebben (vö. Mt 14,5).⁴³ Máténál Heródes születésnapja a vendégek részletes említése nélkül kerül leírásra (vö. 6,21).

41 A „kettesével” megjegyzés hiánya (vö. ἡξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν δύο δύο – 6,7) a pümkösd utáni apostoli fellépésnek megfelelően „kollegiális” formában jelenik meg. Vö. Kocsis, *Lukács*, 209.

42 Lukácsnak ez a megjegyzése már azt a híresztelést készítette elő, hogy Heródes meg akarja ölni Jézust (vö. Lk 13,31), illetve azt, hogy Heródes jelet szeretett volna látni tőle (vö. Lk 23,8). Vö. H. Schürmann: *Il vangelo di Luca Parte prima Testo greco e traduzione Commento ai capp. 1,1–9,50* (CTNT), Brescia 1983, 799.

43 Vö. O. da Spínetoli: *Máté, az egyház evangéliuma*, Szeged 1998, 426.

Heródiás lányát anyja már előre felkészítette a kérésével, így nem ment ki a tánca után az anyjához (vö. Mt 14,8). Máté a történet végét azzal egészítette ki, hogy János halálhírért elvitték Jézusnak (vö. Mt 14,12).

5. A közbeiktatott szerkezet alegységei

A tizenkettő küldetésének (vö. 6,6b–13.30–31) és Keresztelő János halála (vö. 6,14–29) történetei közbeiktatott szerkezetének alegységei:

6,6b–7: Jézus nyilvános működése során misszióba küldte a tizenkettőt.

6,8–9: Jézus elmondta nekik, hogy mit vigyenek magukkal és mit ne.

6,10–11: Jézusi tanítás a tizenkettő befogadása és elutasítása esetén.

6,12–13: A tizenkettő végrehajtja a missziót.

6,14–16: Heródes és az emberek véleménye Jézusról.

6,17–20: Keresztelő János elfogatása és bebörtönzése.

6,21–29: Keresztelő János lefejezése.

6,30: Az apostolok visszatérése, beszámolója.

6,31: Jézus pihenni hívja őket.⁴⁴

6. Exegézis

Külső történet I. (6,6b–13)

6,6b – Ez az átmeneti vers arról tudósít, hogy Jézus a názáreti elutasítást követően a galileai falvakban tanított.⁴⁵ Ez a versrész a 6,7–11-t alapozza meg, illetve arra is utalhat, hogy a tizenkettő missziója (vö. 6,12–13) az alatt történt, amíg Jézus is úton volt. Az *imperfectum* περὶ ἤγεν már az ige jelentése miatt is eltér a 6,2.3.5.6a *imperfectum*-ban álló igéitől. A κύκλῳ állítmányi helyzete – szemben a 3,34 és 6,36 jelzői helyzetben álló alakjával – inkább az igéhez, mintsem a falvakhoz való tartozást fejezi ki. Mindkét

44 Vö. R. H. Gundry: *Mark A Commentary on His Apology for the Cross Volume 1 (1–8)*, Grand Rapids – Cambridge 2004, 300; 322.

45 Márk már harmadik alkalommal mutatta be, hogy az emberi hitetlenségre (vö. 1,14a; 3,6; 6,6a) a válasz Jézus aktivitása (vö. 1,14b–15; 3,7–12; 6,6b), amelyet a tanítványok elhívása, kiválasztása, kiküldése követett (vö. 1,16–20; 3,13–19; 6,7–13). Ez a séma jellemzi Márk egész üdvtörténeti szemléletét is, hiszen a Jézus földi útját kísérő hitetlenségre és értetlenségre az isteni válasz Jézus megváltó műve, halála és feltámadása, amit a tanítványok és az egyház evangéliumhirdetése követett. Vö. Dóka Z.: *Márk evangéliuma*, Hévízgyörk 2005, 121.

esetben a Jézus otthonát jelentő Názáret körül lévő falvakra gondolhatunk. Jézus ott fejezte be körútját, ahol elkezdte, a Galileai-tó közelében. A διδασκων arra utal, amivel Jézus megbízta a tizenkettőt, a tanítványok Jézus küldetését folytatják. Márk nem jelzi Jézus tanításának tárgyát, továbbra is fontos azonban a hatalma, amit a tanítása általában eredményez (vö. 6,2). Jézust sem a názáreti visszautasítás, sem később maguknak a tanítványoknak a gyengesége nem térítette el küldetésétől, és a vele való együttlét után elküldte őket az ígét hirdetni, ördögöket kiűzni, betegeket meggyógyítani.⁴⁶

6,7 – Ez a vers a 6,12–13-hoz hasonlóan összefoglaló jelleggel bír: itt Jézusét, ott pedig a jézusi megbízatást teljesítő tanítványokét. Jézus tekintélyét eleveníti fel a προοσκαλεῖται is, amit az apostolok kiválasztásánál olvashatunk (vö. 3,13–15). A tizenkettő összehívása nem azt jelenti, hogy ne lettek volna vele, hanem azt hangsúlyozza, azért hívta magához őket, hogy hatalommal küldje őket a misszióba,⁴⁷ amit az egymás után két-két apostolra vonatkozó, ismétlődő tettet leíró, jelen idejű ἀποστέλλω ige tovább erősít. A kettesével történő elküldés a mózesi törvény előírása szerinti⁴⁸ két vagy három tanú kölcsönös védelmét és az elégséges tanúságtételt biztosítja,⁴⁹ valamint igazolja, hogy a küldetés nem egyetlen ember magánügye.⁵⁰ Jézus isteni hatalma olyan nagy, hogy a tisztátalan lelkek feletti hatalmából tudott adni a tizenkettőnek is, anélkül, hogy az övé megfogyatkozott volna. Az ἐδίδου *imperfectum*-a kifejezheti a hatalomátadás időbeliségét – hiszen kettesével küldte őket –, illetve vonatkozhat a hatalomátadás szóban történő voltára, mivel a mondást kifejező igék Márk evangéliumában is gyakran *imperfectum*-ban állnak. Az evangélista a tisztátalan lelkek kiűzését előtérbe helyezve egészen a 6,12-ig késlelteti az igehirdetést, noha az a

46 Vö. Martos L. B.: *Márk evangéliuma* (Szent István Bibliakommentárok 6), Budapest 2014, 125.

47 Vö. Gnika J., *Márk* (scriptura 2), Szeged 2000, 320.

48 Vö. MTörv 19,15; Szám 35,30; 2Kor 13,1; 1Tím 5,19

49 A tőszámnévnek ez az elosztó használata megfelel a görög nyelvtannak. Márk evangéliumában az első tanítványokat is kettesével találta és hívta meg Jézus (vö. 1,16–20), két tanítványát küldte a számárért (vö. 11,1–2) és másik kettőt, hogy előkészítsék a húsvéti vacsorát (vö. 14,13). Ezt a korai keresztény missziós gyakorlat is követte (vö. ApCsel 8,14; 13,2; 15,2.39.40; 1Kor 1,1; 2Kor 1,1; Fil 1,1; Kol 1,1).

50 Vö. Dóka, 2005, 122; K. Stock: *Marco Commento contestuale al secondo vangelo*. Roma 2006, 105.

3,14 szerint a tizenkettő kiválasztásának egyik célja volt. Ugyanez az oka a betegek meggyógyításának is (vö. 6,13), amire ebben a perikópában nem is hangzik el jézusi felszólítás.⁵¹ A tizenkettő részt vett Jézus Sátán elleni küzdelmében, és ez az Isten Országának előzetes megnyilvánulása.⁵²

6,8 – Jézus tizenkettő feletti hatalmának bemutatása tovább folytatódik a καὶ παρήγγειλεν αὐτοῖς mondatrésszel, de a hangsúly elsősorban azon van, hogy Jézus megosztja a hatalmát a tizenkettővel, és rajtuk keresztül gyakorolja is azt. Ez az oka annak, hogy az emberek befogadják és meghallgatják őket, de jaj annak, aki nem így tesz. Ezért nincs szüksége a tizenkettőnek arra, hogy az általában szükséges dolgokat magukkal vigyék, illetve, hogy egy helységen belül egyik házból a másikba menjenek. Csak Márknál találhatjuk meg ebben a formában Jézus parancsát, amelyből hiányzik a Máténál szereplő eszkatológikus indoklás (vö. ὅτι ἡγγικεν ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν – Mt 10,7b).⁵³ A μηδέν mondatrészen belüli előre helyezése és az αἴρωσιν jelen ideje kiemeli a tiltást, valamint Jézus hatalmának megosztását és kiterjesztését. A jézusi utasítások azzal kezdődnek, hogy a tanítványok mit ne vigyenek magukkal. Az egyetlen, valódi felszerelésük a Jézus által rájuk bízott üzenet. Nem a tanítványok aszketikus teljesítményéről van szó, hanem arról, hogy ráhagyatkoznak Jézus hatalmára és egzisztenciálisan koncentrálnak a küldetésükre.⁵⁴ Ez a jézusi tiltás a galileai körülményeket alkalmazza a küldetés lényegéhez: az egymáshoz közel lévő falvak és városok miatt a tanítványoknak az őket befogadókra kell támaszkodniuk.⁵⁵ Az útra is csak a legszükségesebbet vihetik magukkal, a botot a vadállatok elleni védelem gyanánt is,⁵⁶ a sarut pedig a

51 Vö. Gundry, 2004, 300–301.

52 Vö. Collins, 2007, 297.

53 Márk egy nagyobb anyagot rövidített le, ami a szöveg egyenetlenségéből is látszik, hiszen függő beszéddel kezdte a felszerelésre vonatkozó utasítást, és egyenes beszéddel fejezte be. Vö. Dóka, 2005, 123.

54 Vö. *Ibidem*.

55 Josephus Flavius az esszéusok hasonló gyakorlatát írta le, ami abban különbözött Márk evangéliumának leírásától, hogy útravalóval is ellátták a közösség vándor tagjait. A keresztény gyakorlatot viszont az magyarázza, hogy az igehirdetők biztosak lehettek abban, hogy a következő helyen is kapnak ellátást. Vö. Collins, 2007, 298.

56 A bot használatára vonatkozó szinoptikus eltérés miatt több magyarázat látott napvilágot: 1. A ῥάβδος főnév egyaránt jelölhette a rövid, nehéz, rablók és vadállatok elleni védekezésre használt botot (Máté és Lukács) és a vándorbotot (Márk). 2. Máté esetén a ῥάβδος főnevet szó szerinti értelemben, míg Márk evangéliumában átvitt

rossz utak miatt. A második, melegebb ruha az úton történő éjszakázáshoz lenne szükséges, a pénz és a tarisznya tiltása pedig megkülönböztette a tanítványokat a kolduló vándorfilozófusoktól.⁵⁷

6,9 – A saru kihangsúlyozása az ellentétet kifejező ἅλλ᾽ kötőszó segítségével történik, amire a hiányos mondatszerkesztés is ráerősít. A táska és a bot a cinikusoktól való megkülönböztetést szolgálta, de a saru nélkülözése a szélsőséges cinikusokhoz tette volna hasonlóvá a tizenkettőt, mivel egyes cinikusok így akartak a természethez még közelebb kerülni.⁵⁸

6,10 – Úgy tűnik, hogy a vers elején olvasható καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς megszakítja Jézus eddigi szavait, de Márk evangéliumában másutt is találunk példát erre,⁵⁹ és nem jelenti más forrásból származó anyag átvételét. Lk 10,4–5 hasonló parancsot és tiltást egyaránt tartalmazó, καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς nélküli szövege is alátámasztja ezt, mivel a kutatók a Q-ra vezeték vissza az eredetét. A bevezető formula „csupán” elválasztja a házban való tartózkodásra és távozásra vonatkozó utasítást az útra vonatkozó parancstól.

Ez a szerkesztői kiegészítés ugyanakkor Jézus hatalmára is felhívja ismételtelen az olvasó figyelmét. Az evangélium szerzőjét elsősorban nem a történeti hűség vagy saját kora keresztényeinek Jézus parancsán keresztül történő tanítása vezérli,⁶⁰ hanem annak a hatalomnak a bemutatása, amivel

értelemben az apostolok Krisztustól kapott hatalmaként és erejeként kell értenünk. 3. Máté evangéliumának görög fordítója az arám אַל „és nem” kifejezést אַל „de”-ként félreolvasa a tiltott tárgyak sorában. 4. Máté a többes számú, sok jelentős kódex (C E F G K W) által képviselt ῥάβδους főnévvel ezek felhalmozása ellen szólalt fel. 5. Az igék vizsgálata alapján Máté a beszerzést (vö. κτήσῃσθε – Mt 10,8), Márk a megtartást (vö. αἰϰωσιν – 6,8) fejezi ki. A kettő harmonizálása azt jelenti, hogy a tanítványok nem vehetnek új botot, meg kell elégedniük azzal, ami a kezükben van. +1. Minden evangélista akár ellenkező kifejezésekkel ugyanazt akarta kifejezni, jelen esetben Krisztus azt várta el az apostoloktól, hogy semmi mást ne vigyenek magukkal, csak azt, ami az aktuális használathoz szükséges. Vö. B. Ahern: »Staff or No Staff«, in *Catholic Biblical Quarterly* 5 (1943), 332–337.

57 Vö. Martos, 2014, 127.; R. Pesch: *Das Markusevangelium I. Teil. Einleitung und Kommentar zu Kap. 1,1–8,26* (HThKNT II/1), Freiburg – Basel – Wien 1976, 328–329.

58 Vö. Collins, 2007, 300.

59 Vö. 4,13.21.24.26.30

60 A közösség tagjainak rivalizálását feltételező hipotézis (vö. F. Bovon: *Vangelo di Luca Volume II. Commento a 9,51–19,27*, Brescia 2007, 72.) az eredeti, jézusi környezetre nem áll fenn, viszont a későbbi missziós környezetre elképzelhető, főleg azokban a városokban, ahol sok előkelő család küzdött a megtiszteltetésért.

Jézus rendelkezik, amikor beszél, bármit mondjon is. Ha a tartalom még inkább növeli Jézus tekintélyét, annál jobb.

6,11 – A tizenkettő tagjai addig maradhatnak az őket befogadó házban, ameddig akarnak, mivel a Jézustól kapott hatalommal tehetik ezt meg.⁶¹ A μηδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν a καὶ ὅς ἄν τόπος μὴ δέξηται ὑμᾶς-t értelmező márki megjegyzésnek tűnik. A tanítványok küldetésének lényege az igehirdetés és nem az ő személyük. Ha az ige elutasítását követően maradni szeretnének, akkor saját személyüket helyeznék előtérbe, az igehirdetés háttérbe szorulna. A be nem fogadókkal szembeni tanúságtétel a por lábukról történő lerázásával szintén ezt a hatalmat tükrözi. Az elutasítókkal szembeni gesztus az utolsó figyelmeztetés, de semmiképpen sem bosszú, hanem a mentő szeretet jele,⁶² bár azt sem felejtethjük, hogy amikor egy zsidó ember idegen földről hazatért, ez a gesztus a pogány földdel szembeni átkot is kifejezhette.⁶³

6,12 – A tanítványok Jézussal való párhuzamának leírása tovább folytatódik: a ház elhagyását kifejező fogalom (vö. ἐξελθόντες) újabb előfordulását követően az igehirdetésük (vö. 6,1.12.30) is megegyezik Jézuséval, mint ahogyan annak tartalma és a kijelentő módtól való eltérésük is (vö. μετανοείτε – 1,15; μετανοῶσιν – 6,12). A μετανοέω ige az értelem megfordítását jelenti, vagyis szakítást az Isten nélküli élettel, és olyan odafordulást az Istenhez, ami az élet alapvető megújulását eredményezi.⁶⁴

61 Maguknak a tanítványoknak is korlátot állít ez a parancs, hiszen meg kellett elégedniük azzal, amit az első helyen kaptak, és nem válogathattak az ajánlatok és lehetőségek között. Ez az igazodás a Jézustól elvárt kicsinység megtapasztalásának a része. Vö. Martos, 2014, 127.

62 Vö. Dóka, 2005, 123–124.

63 Szent Pál és Barnabás pizídiái Antióchiában szintén lerázták a lábukról a port az ellenük üldözést szító zsidókra. Vö. ApCsel 13,51. A gesztus átok jellegét Neh 5,13 támasztja alá. A por lerázásának gesztusa a vendéglátás és az azzal együtt járó lábmossa elutasításából származik. Vö. Collins, 2007, 301–302. Caird hangsúlyozza, hogy a por lerázása nem egyes zsidók ellen szól, hanem izraelita városok ellen, amelyek közösen képviselték helyi üzleti, politikai és vallási álláspontjukat. Szerinte Márknál figyelmeztetést, Lukácsnál fenyegetést jelent ez a mondat, amely egyúttal – Ezekielhez hasonlóan (vö. Ez 3,16–21) – mentesíti a tanítványokat a sikertelenség önvádjától. Vö. G. B. Caird: „Uncomfortable Words 11: Shake off the Dust from Your Feet”, in *Expository Times* 81 (1969), 40–43.

64 Dóka szerint Márk azzal, hogy a tanítványok nem az evangéliumot és az Isten országát hirdetik, hanem „csak” megtérést, leszűkíti a hagyományt, mert azok csak

6,13 – Ráadásul az is párhuzamot alkot Jézus és a tizenkettő között, hogy sok ördögöt űztek ki (vö. δαιμόνια πολλά ἐξέβαλεν – 1,34.39). Az ἐξέβαλλον *imperfectum*-a kiemeli a tizenkettő ismétlődő sikerét Jézus ördögök feletti hatalmának kiterjesztéseként. A betegek meggyógyításának szintén *imperfectum*-mal történő kifejezése Jézus saját falujában történő gyógyítására utal (mindkét helyen az ἄρρωστος és a θεράπεύω szerepel – vö. 6,5). A sok egyezés ellenére két jelét találjuk annak, hogy az evangélista a hagyományanyagot használta fel: Jézus kézrátétellel gyógyított, a tizenkettő pedig olajjal, Jézus csak kevés beteget gyógyított meg, a tizenkettő pedig sokat.⁶⁵ Az evangélista azt mutatja be, hogy Jézus a tizenkettő megtérésre való felszólításán, a sok ördög kiűzésén és a sok beteg meggyógyításán keresztül hogyan terjeszti ki hatalmát az emberi viselkedés, az ördögök és a betegségek felett.⁶⁶ A sok beteg meggyógyítása a názáreti néhány beteg után azt jelzi, hogy a tizenkettő működése által visszatért minden a korábbi kerékvágásba (vö. 1,34; 3,10), annak ellenére, hogy sem 3,13–15, sem 6,7 nem készítette elő ezeket a gyógyításokat. Ennek jelentőségét emeli ki a (a) καὶ δαιμόνια πολλά (b) ἐξέβαλλον, (b') καὶ ἡλειφον ἐλαίῳ (a') πολλοὺς ἄρρωστους *khiazmus*-a is. A két szélsőség (vö. a és a') Jézus hatalmának tárgyait emeli ki. Az ἐθεράπευον *khiazmus*-on kívülre kerülése a gyógyítások általános jelentőségét hangsúlyozza. A küldetés pontosítás nélküli voltának megfelel az eredmény általános volta, ami így a küldetés egyetemességére utal.⁶⁷ Jézusnak az a jövődöleése, hogy emberek halászaivá teszi a meghívott első tanítványokat (vö. 1,17), most valóra vált. Így a Márk evangélista számára kedves apologetikus téma, Jézus jövődölő képessége is megjelenik, jelen esetben a távoli jövőt is meghatározó módon.⁶⁸

Jézus megváltó művében valósulnak meg. Vö. Dóka, 2005, 124.

65 Az evangéliumokban egyedül itt esik szó az olaj segítségével történő gyógyításról, amit a zsidó és hellén világban orvosságként és sebkenőcsként tartottak számon. Vö. Gnlika, 2000, 323.

66 Nem a közbeiktatott szerkezet belső történetének kezdetén szereplő Keresztelő János, Illés, egy próféta, hanem – ironikus módon – a Jézust teljesen meg nem értő, de az ő tetteit végbe vivő tanítványok hasonlítanak leginkább Jézusra. Vö. G. D. Miller: „An Intercalation Revisited: Christology, Discipleship, and Dramatic Irony in Mark 6.6b–30”, in *Journal for the Study of the New Testament* 35.2 (2012) 176–195.

67 Vö. Martos, 2014, 128.

68 Vö. Gundry, 2004, 302–303.

Belső történet (6,14–29)

6,14 – A közbeiktatott szerkezet Keresztelő János haláláról szóló, belső története ezzel a verssel kezdődik. A márkai közbeiktatott szerkezetek között talán ez a legszebb példa arra, hogy az elbeszélő hogyan köti le a hallgatóság figyelmét és érzékelteti az idő múlását, míg a háttérben a másik történet zajlik.⁶⁹ Ez a *heterodiegetikus analepszis*⁷⁰ teljessé teszi Márk evangéliumában a Keresztelőről szóló elbeszélést, akinek a működését (vö. 1,4–8) és letartóztatását (vö. 1,14) már megismerhettük.⁷¹ Márk célja ennek a közbeiktatott szerkezetnek a létrehozásával nemcsak az volt, hogy Keresztelő János haláláról tudósítson vagy a tizenkettő küldetésének időtartamát jelezze, hanem azt is be akarta mutatni: Jézus csodatevő erejének köszönhetően Heródes Antipász azt gondolta, hogy Keresztelő János feltámadt a halálból Jézus személyében, és Jézus nagyobb dolgok megtételére is képes, mint amire korábban János maga képes volt (vö. Jn 10,41).⁷² Ez a jézusi csodatevő erő áll párhuzamban a tizenkettő csodákat is magába foglaló küldetésével (vö. 6,12–13.30), amely közrefogja Keresztelő János halálának elbeszélését. Heródes királyként jelenik meg, ami nemcsak a helyi szokásnak felelhetett meg, hanem egyben egy Rómában értékelt iróniát is tartalmazhatott, mivel Heródes Antipász nem kapta meg a kért királyi címet, ami Rómában ismert tény lehetett.⁷³ Néhány kutató Keresztelő Já-

69 Vö. E. von Dobschütz: „Zur Erzählerkunst des Markus”, in *Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft und die Kunde der älteren Kirche* 27 (1928), 193–194. Az elbeszélést követve úgy tűnik, mintha a tizenkettő igehirdetésének lenne köszönhető az, hogy Heródes halott Jézusról, de inkább a nép által jutott el hozzá Jézus hírneve. Mind János, mind Jézus életében döntő tényező volt, hogy mit gondoltak róluk a politikai hatalom birtokosai. Vö. Martos, *Márk*, 130.

70 Vö. T. Shepherd: *The Definition and Function of Markan Intercalation as Illustrated in a Narrative Analysis of Six Passages* (Dissertations Paper 142), 1991, 195–202.

71 Vö. F. Kermode: *The Genesis of Secrecy: On the Interpretation of Narrative*, London 1979, 128–131.

72 A legközelebbi analógia a Nero *redivivus*. Az újraéledt vagy feltámadt személy egy átlagembernél sokkal nagyobb erővel rendelkezett. Jézus ezért tudott csodákat tenni, míg János nem vitt végbe csodákat (vö. Jn 10,41). Vö. Collins, 2007, 304.; A zsidó néphit állhat a feltámadás gondolata mögött, mert úgy gondolták, hogy az igazak és az ártatlanul meggyilkolt emberek a földi életet folytathatják. Vö. Dóka, 2005, 126.

73 Vö. W. L. Lane: *The Gospel according to Mark: The English Text with Introduction, Exposition and Notes* (NICNT), Grand Rapids 1988, 211. Heródes Antipászsról van szó, aki Nagy Heródes és negyedik feleségének, a szamariai Maltacénak volt a legidősebb fia, aki apja halálakor 16 évesen tetrarcha (τετραάρχης), azaz negyedes fejedelem lett, mivel

nos Illés prófétával való azonosítása miatt (vö. 9,11–13) azt a véleményt képviseli, hogy a Keresztelőhöz közel állók vagy a nép a végidők prófétájának eljövetelére vonatkozó várakozást Jánosban mint Illés *redivivus*-ban látta, amiből az is következett, hogy Keresztelő János Antipászban találta meg eszkatologikus ellenfelét, de az Istentől eredő feltámasztás miatt Antipásznak el kellett ismernie János igaz voltát. Az igazságtalan megölés és az isteni igazolás a feltámadásról szóló keresztény kérügma részét képezi. Márk nem bonyolódik bele ebbe a vitába, a 6,14-ben a népi véleményt azért idézi, mert alkalmas kapcsolódási pontnak találta Keresztelő János halálának elbeszéléséhez.⁷⁴ Jézus korából nem ismert olyan várakozás, hogy az eszkatologikus próféta halála után feltámad. A népi vélemény értékelésénél figyelembe kell venni azt is, hogy Jézus és Keresztelő János kortársak voltak. Több szerző metaforikusan értelmezi a népi véleményt: Jézus Keresztelő János *alter ego*-ja. A másik vélemény – amely azonosítja Jézust Illéssel – kizárja ezt a megoldást. A feltámadáson ez a felfogás nem annak eszkatologikus fogalmát érti, hanem a földi életbe való visszatérést. A népi véleményen látszik, hogy a Keresztelő nagy hatással volt az emberekre, prófétai hatalmát tisztelték.⁷⁵ Az ἀκούω igének nincs közvetlen tárgya, mivel az evangélistát a „mit hallott Heródes”-nél jobban érdekelt az, hogy „miért hallotta Heródes”. A választ Jézus hírnevében, illetve vallási

Augustus császár nem adta meg neki a királyi címet, hanem az elhunyt király három fia között osztotta szét Palesztinát. Két felirat is tanúskodik tetrarcha voltáról, amelynek köszönhetően Galileának és Péreának volt a vezetője i.e. 4. – i.sz. 39. között. Székhelyét Szepphoriszból Tiberiás városába helyezte át, amelyet Tiberius császár tiszteletére ő építtetett fel a hellenista uralkodókhoz hasonlóan. A nép királynak hívta. Személyiségét a ravaszság, a becsvágy és a pompakedvelés jellemezte, de nem volt olyan energikus, mint az édesapja. Heródiás miatt bocsátotta el első feleségét, IV. Aretász nabateus király lányát. A rómaiak Galliába száműzték. Vö. Gnilka, 2000, 332–335.; Martos, *Márk*, 130–131.; Collins, *Mark*, 303.305.

74 6,17–29 célja nem csak Keresztelő János halálának bemutatása, hanem Heródest hitelt nem érdemlő uralkodónak akarja bemutatni, akinek a születésnap lakomája a szimpózium ellentéte. Minden, ami félresikerülhet, az itt megtörtént: rendezetlenség van, a vendéglátó elveszítette az önkontrollt, a szórakozás nem odaillő (táncoló hercegnő, a halál mint központi téma), a menü botrányos (Keresztelő János feje az ünnepi tálon), és mindenekfölött az, hogy Heródes elveszítette a hatalmát, amelynek segítségével Heródiás elérte célját. Vö. P–B. Smit: „Eine Neutestamentliche Geburtstagsfeier und die Charakterisierung des »Königs« Herodes Antipas (Mk 6, 21–29)”, *Biblische Zeitschrift* 53 (2009), 44.

75 Vö. Gnilka, 2000, 333–334.

szempontból hősként való azonosításában találjuk. Jézus híre elterjedésének témája már az első ördögűzést követően az 1,28-ban elkezdődött, és a leprás meggyógyításának történetében azzal a kiegészítéssel folytatódott, hogy nem tudott nyilvánosan bemenni a városba, hanem lakatlan helyeken tartózkodott, ahová mindenhol tódultak hozzá az emberek (vö. 1,45).

Jézus identitásának témája ellentétes módon kapcsolódik ehhez a témához. Jézus ráparancsolt a tisztátalan lelkekre, ἵνα μὴ αὐτὸν φανερὸν ποιήσωσιν (vö. 3,12). A 4,22⁷⁶ lexikális kapcsolatából következik, hogy Jézus identitása az Ország titkának része, amelyet ismertté kell tenni.⁷⁷ Heródes királyként történő azonosítása⁷⁸ már a 6,22-re készít elő. Az ὄνομα nemcsak Jézus nevét, hanem csodatevő hírnevét is magába foglalja. Az αὐτοῦ a 6,6b–11 Jézusának hírnévre vonatkozik, amit megerősít a tizenkettő küldetésének megvalósulása (vö. 6,12–13), illetve a φανερόν hangsúlyos helyzete. Keresztelő János feltámadásának és a benne működő csodatevő erőnek a főnév–ige – ige–főnév alkotta *khiasmus*-a⁷⁹ és az azon kívül eső ἐν αὐτῷ hangsúlyozza Jézust (tévesen Keresztelő Jánost), mint akiben ez megtörténik.

6,15 – A többiek véleményében az ellentétet kifejező δέ kötőszót találjuk. Jézus Illéssel való azonosítása kizárja a feltámadást, mivel a 2Kir 2,1–12 szerint Illés anélkül ment fel az égbe, hogy meghalt volna. Márk evangéliuma viszont azt is tükrözi, hogy a nép ezen képviselői elfogadták Malakiás jövendölését Illés visszatérésére vonatkozóan (vö. Mal 3,23), amire az evangélista nem utal, feltehetően azért, hogy a rövid vélemény–ismertetéssel kifejezze távolságtartását azoktól, akik ismerték Jézus csodáit, de mégsem hittek benne. Márk evangéliuma világossá teszi, hogy ez az álláspont nem elfogadható, mivel később maga Jézus Illést Keresztelő Jánossal azonosítja (vö. 9,11–13). A harmadik vélemény képviselői – προφήτης ὡς εἰς τῶν προφητῶν – sem a feltámadást, sem az égből való visszatérést nem vonatkoztatták Jézusra, hanem csak az ószövetségi próféták és Jézus Istentől származó hatalmának hasonlóságát látták meg, és

76 οὐ γὰρ ἐστὶν κρυπτόν ἐὰν μὴ ἵνα φανερωθῇ, οὐδὲ ἐγένετο ἀπόκρυφον ἀλλ' ἵνα ἔλθῃ εἰς φανερόν. Vö. Nestle – Aland – Karavidopoulos – Martini – Metzger (szerk.), 2012, 117.

77 Vö. Collins, 2007, 303.

78 Vö. Gnilk, 2000, 336.

79 Vö. 6,14b: καὶ ἔλεγον ὅτι Ἰωάννης ὁ βαπτίζων ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν καὶ διὰ τοῦτο ἐνεργοῦσιν αἱ δυνάμεις ἐν αὐτῷ.

úgy gondolták, hogy az utolsó napokban élnek, vagy az Isten országának megnyilvánulása közel van. Végso soron mindhárom vélemény pozitív színben tünteti fel Jézust, de egyik sem utal arra, hogy ő lenne a Messiás. A Jézus valódi identitására vonatkozó kérdés nemcsak Heródes, hanem az emberek és a tanítványok számára is fennáll: ki Jézus valójában? (vö. 4,41)

6,16 – A különböző vélemények felsorolását követően az elbeszélés az ἀκούσας *participium*-mal visszatér Heródeshez, akinek a hallása magába foglalja a többi vélemény ismeretét is, de végül mindez saját véleményének megerősítéséhez vezet: Jézust a halottak közül feltámadt Keresztelő Jánosnak tartja, akit lefejeztetett.⁸⁰ Ez a vers a Keresztelőre tett újabb önvallo-másszerű utalás és az ἀκούω ige révén inklúziót alkot.⁸¹ A *casus pendens* és a οὗτος névmás elárulja és hangsúlyozza Heródes riadalmát, nyugtalan lelkiismerete szólalt meg.⁸² A vers ironikus olvasata kevésbé valószínű, amely szerint Heródes kiiktatott egy bajkeverőt, viszont most itt van egy másik.⁸³ Márk tárgyilagos marad, nem reagál sem Heródes érzéseire, sem véleményére.⁸⁴ Az ἀπεκεφάλισα már közvetlenül előkészíti Keresztelő János halálának elbeszélését (vö. 6,27), amivel Márk az olvasó értésére adja Keresztelő János igazi szerepét Jézussal való kapcsolatában: ő az előhírnök.⁸⁵

6,17 – A γὰρ kötőszó – Márk evangélista gyakori eszköze egy kialakult helyzet vagy tény megmagyarázására (vö. 6,18.20) – a következő történetet egy lábjegyzetté alakítja, amely azt a célt szolgálja, hogy az olvasó megértse, miért alakult ki Heródesnek ez a véleménye. A 6,17–20 versek Keresztelő János visszatekintő jellegű elbeszélésén belül is visszatekintést jelentenek, amely János és Heródes, illetve János és Heródiás kapcsolatát mutatja be.⁸⁶ A vers elején olvasható αὐτός szerepe az, hogy megkülön-

80 A királyi címre vágyó Heródes nem volt képes felismerni Jézusban a legitim királyt. Éppen ennek a tévedésnek köszönhető az, hogy Jézus élete nem került veszélybe Galileában, ezért lehet Heródest királykésztőnek nevezni. Vö. G. Gelardini: „The Contest for a Royal Title: Herod versus Jesus in the Gospel According to Mark (6,14–29; 15,6–15)”, *Abhandlungen zur Sozialethik* 28.2 (2011), 93–106.

81 Vö. Martos, 2014, 131.

82 Vö. Gnlika, 2000, 335.

83 Vö. Collins, 2007, 304.

84 Vö. Dóka, 2005, 126.

85 Vö. Gundry, 2004, 303–304.

86 Vö. Martos, 2014, 129. McVann szerint Heródes és Pilátus is mint a hatalom igazságtalan birtokosai párhuzamban állnak Keresztelő János és Jézus sorsa miatt. 1. Mindketten tudták, hogy a hatalmukban álló férfi rendkívüli, János igaz, Jézus ártatlan

böztesse Heródest az előző vers végén οὐτος névmással leírt Keresztelő Jánostól. Az ἀποστείλας távoli párhuzamot állít fel a tanítványokat küldő Jézus (vö. 6,7) és Heródes között, aki viszont hatalmát Keresztelő János megköttözésére és elfogatására használta.⁸⁷ Ennek okaként az elbeszélő Heródes Antipász testvérének, Fülöpnek korábbi feleségét határozta meg, akit Antipásznak nem lett volna szabad feleségül vennie.⁸⁸ Valószínűleg a történet szóbeli áthagyományozása során történt meg a váltás a történelmileg hiteles, de kevésbé ismert Heródesről a híresebb Fülöpre.⁸⁹ A Keresztelő János halálát leíró elbeszélés sajátosságai közé tartozik az is, hogy nincs benne utalás Jézusra, pedig Márk evangéliuma csupa Jézus-történetből áll. 1,14-ben már megtörtént Keresztelő János elfogatása, ezért

(vö. 6,20; 15,13); 2. Heródiás és a zsidók gyűlölete is párhuzamban áll János és Jézus véleménye miatt (vö. 6,17–18; 11,15–18); 3. Mindkét elbeszélésben egy mellékszereplő döntő hatást gyakorolt: a táncoló lány és Barabás (vö. 6,26; 15,15); mindkét esetben eltemették a holttestet (vö. 6,29; 15,46); 4. Jánost és Jézust is szívesen hallgatták (vö. 6,20; 12,37), a vezetők kíváncsiságának tárgyává váltak (vö. 6,14; 15,9–10.14–15), akik sikertelenül próbálták megmenteni őket (vö. 6,20; 15,4.9–14), mindkettő ellensége gyilkos szándékának áldozata (vö. 6,19; 14,1), mindkettőt elfogták és megköttözték (vö. 6,17; 15,1), mindkettőt aljas módon kivégezték és eltemették (vö. 6,27–29; 15,16–47). Ezért az evangélista óvja a keresztényeket attól, hogy a világi hatalomban bízzanak (vö. 13,9). Vö. M. McVann: „The »Passion« of John the Baptist and Jesus before Pilate: Mark's Warnings about Kings and Governors”, *Biblical Theology Bulletin* 38 (2008), 152–157.

87 Az elfogás és a megköttözés az igazságszolgáltatás megszokott fogalmai közé tartoztak. Vö. Gnlika, *Márk*, 335. Márk evangéliumában ez az egyetlen terjedelmes elbeszélés, ami megszakítja az evangélium folyamatos elbeszélését. 6,14–16 szoros kapcsolatban áll 8,27–29 és 9,9–13 szakaszokkal (Jézusról alkotott vélemények), mint ahogyan 6,17–29 a márki szenvedéstörténettel. Keresztelő János nemcsak igehirdetésével, hanem életével is előkövete volt Jézusnak. Vö. C. Karakolis: „Narrative Funktion und christologische Bedeutung der markinischen Erzählung vom Tod Johannes des Täuflers (Mk 6:14–29)”, in *Novum Testamentum* 52 (2010), 134–155.

88 Eltértést figyelhetünk meg Josephus Flavius és Márk elbeszélése között a Heródes–dinasztia tagjaira vonatkozóan. Josephus szerint Heródiás első férje Heródes Antipász féltestvére, Heródes volt, de nem Fülöp. Fülöp, aki Heródes és Heródiás lányát, Szalómét vette feleségül, teljes jogú testvére volt Heródes Antipásznak. Ezt a bonyolalmat Nagy Heródes tíz feleségétől származó népes családja okozta. Kevésbé tűnik szerencsésnek összemenni Heródest és Fülöpöt, mint elismerni, hogy Márk adatai nem helytállóak. Vö. Martos, *Márk*, 131.; C. Focant: *Il Vangelo secondo Marco*, Assisi 2015, 268–269.

89 Vö. Collins, 2007, 307.

logikusabb lenne, ha a halálának elbeszélése közelebb állna ahhoz a kijelentéshez.⁹⁰ A történet szókincse, stílusa (kimért, tárgyilagos, szenvedély nélküli, visszafogott) eltér Márkétól, ezért joggal feltételezhetjük, hogy az evangélista írott forrást használt fel.⁹¹

6,18 – Ez a vers személyes közlésként ismerteti, hogy Keresztelő János az életüket is kockáztató ószövetségi prófétákhoz hasonlóan elítélte a viszázs helyzetet, hiszen kétszeres házasságtörésről volt szó. Az οὐκ ἔξεστίν háttérben a mózesi Törvény áll, amely nem engedte meg a házasságtörést (vö. Kiv 20,17), sem a közeli rokonok házasságát, a vérfertőzést (vö. Lev 18,16; 20,21).

6,19 – A δέ ebben a versben Heródes és Heródiás Keresztelő Jánossal szembeni magatartásának ellentétét tükrözi, mivel Heródes megelégedett azzal, hogy börtönbe vettette Jánost, Heródiás viszont meg akarta öletni.⁹² Collins, Janes és Nineham véleménye szerint ez a gyilkos terv párhuzamot hoz létre Heródiás és az Illés prófétát meggyilkolni szándékozó Jezabel között (vö. 1Kir 19,2). Az Illés–tipológia abban is megmutatkozik, hogy Illés is királyok elé járult, és kifogásolta tetteiket (vö. 1Kir 21,17–26; 2Krón 21,12–19).⁹³ Viszont azt se feledjük, hogy a király színe elé járulás a zsidó mártírakták kedvelt jelenete, ezért Gnlika szerint Illés és Jezabel

90 Vö. C. Wolff: „Zur Bedeutung Johannes des Tüfers im Markusevangeliums”, *Theologische Literaturzeitung* 102 (1977), 859.

91 Vö. Dóka, 2005, 128.

92 Annak ellenére, hogy Josephus Flavius általában nagyon kritikus volt Heródiással szemben, nem említi az ő szerepét Keresztelő János kivégzésével kapcsolatban. Flavius politikai okokkal magyarázta Keresztelő János kivégzését. Később, amikor a nabateus király lányának elbocsátása miatt háború tört ki, a zsidók az Isten büntetésének tekintették Heródes seregének pusztulását János halála miatt. Vö. Collins, 2007, 307.; R. Janes: „Why the Daughter of Herodias Must Dance (Mark 6.14–29)”, in *Journal for the Study of the New Testament* 28 (2006), 463.; D. E. Nineham, *The Gospel of St Mark* (PNTC), London 1963, 172.

93 Természetesen eltérések is megfigyelhetők: a szemrehányás okai eltérnek Illés és Keresztelő János esetében, Heródiással szemben Jezabelnek nem sikerült végrehajtania tervét. Vö. Gnlika, 2000, 335. Heródiás párhuzama Jezabellel több funkciót is ellát: 1. Kiemeli Heródiás bűnösségét Keresztelő János meggyilkolásával kapcsolatban. 2. A fordított helyzet ironiáját mutatja: míg az Ószövetségben a próféta szavára a bűnös királynő halálra adják, addig az Újszövetségben a bűnös királynő szavára megölik Keresztelő Jánost. 3. Bemutatja, hogy Jézus mint Messiás nagyobb Illésnél és Keresztelő Jánosnál, mivel János működése a Messiás előköveteként halállal végződik, ellenben Jézus, mint Messiás, halálát követően feltámadt. Vö. D. M. Hoffeditz

valószínűleg nem Keresztelő János és Heródiás típusa. Heródiás az a gonosz, bosszúálló asszony, aki a királyi udvari elbeszélések jellemző alakja (vö. Plutarkhosz művében a gonosz Parüszatisz rávette Artaxerxészt a megvetett Maszabetész megöletésére). Hozzá hasonlóan kedvelt motívum a hasonló történetekben a kíváncsiságot, félelmet vagy csodálkozást kiváltó Isten embere, aki vagy vendégként, vagy fogolyként van jelen a királyi udvarban (vö. ApCsel 24,24–26: Pál apostol fogsága során ijedelmet váltott ki Félix helytartóból).⁹⁴

6,20 – Heródes János iránti tisztelettel vegyes félelme akadályozta meg, hogy Heródiás meg tudja öletni a prófétát.⁹⁵ Heródes zavara többek között annak is betudható, hogy János szavai révén arra a következtetésre jutott, hogy szabadon kellene engednie, de mégsem akart közvetlenül Heródiás szándéka ellen tenni. Heródiás gyilkos szándékának háttérben az a félelme is állhatott, hogy a Jánost szívesen hallgató Antipász esetleg elbocsátja őt.⁹⁶ Márk Heródes Keresztelő Jánossal kapcsolatos kedvező véleményének leírásakor (εἰδὼς αὐτὸν ἄνδρα δίκαιον καὶ ἅγιον) Jézust is jellemezte, akit ugyanúgy elfogtak és megkötöztek (vö. 14,46; 15,1), mint az előhírnököt.⁹⁷ Ezt kiemeli a 6,18–20 közvetlen idézetén kívüli befejezett igék *imperfectum* alakja,⁹⁸ mint ahogy az (a) ἀκούσας (b) αὐτοῦ (c) πολλὰ (c') ἡδέως (b') αὐτοῦ (a') ἤκουεν *ekhiasmus*-a is.⁹⁹

6,21 – A kedvező nap – amelynek ilyen meghatározása a történet szereplői közül kizárólag Heródiás szempontját tükrözi (vö. 6,19) – leírása azt hangsúlyozza, hogy Keresztelő János lefejezése nem hétköznapi esemény, hiszen Heródes király (vö. 6,14) mellett hatalmas és tekintélyes emberek vettek részt a születésnap lakomán. A főemberek (οἱ μεγιστᾶνες αὐτοῦ)

– G. E. Yates: „Femme Fatale Redux: Intertextual Connection to the Elijah/Jezebel Narratives in Mark 6:14–29”, in *Bulletin for Biblical Research* 15 (2005), 199–221.

94 Vö. Gnllka, 2000, 335–336.

95 A συντηρέω ige jelentése: „megóvni valakit a bajtól és pusztulástól”. Vö. W. Bauer – F. W. Danker (szerk.): *A Greek–English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*, Chicago 2021, 867.

96 Vö. Collins, 2007, 308.

97 Keresztelő János szent és igaz voltának jézusi párhuzamát az Apostolok Cselekedeteiben is megtaláljuk (vö. ὑμεῖς δὲ τὸν ἅγιον καὶ δίκαιον ἠρνήσασθε – ApCsel 3,14).

98 Ezek az *imperfectum*-ok: ἔλεγεν, ἐνείχεν, ἤθελεν, ἠδύνατο, ἐφοβεῖτο, συνετήρει, ἠπόρει, ἤκουεν.

99 Vö. Gundry, 2004, 304–305.

valószínűleg a központosított tetrachia tíz kormányzói térségének vezetői voltak,¹⁰⁰ az ezredek (οἱ χιλίαρχοι) katonai vezetők,¹⁰¹ Galilea előkelőségei (οἱ πρότοι τῆς Γαλιλαίας) pedig arisztokraták. Ennek a jelenetnek az ószövetségi párhuzamát Eszt 1,3-ban találjuk. A vendégek felsorolása arra enged következtetni, hogy Heródes Antipász születésnapját valamelyik galileai városban ünnepelték.

6,22 – A történet menetét – mint a jelentős történelmi események során – sok tényező együttesen határozta meg. Heródiás lányának be- és kilépése, valamint tánca, ami tetszett Heródesnek és a vendégeinek, mind arra utal, hogy kizárólag férfiak voltak jelen. Márk nem közli Heródiás lányának nevét, a Szalóme nevet Josephus Flaviustól ismerjük. A τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Ἡρῳδιάδος olvasat azt jelenti, hogy a lány neve Heródiás volt, és Heródesnek és Heródiásnak (vö. 6,24) volt a gyermeke. Éppúgy Josephus Flavius szerint Heródiás első férje nem Fülöp volt, hanem Heródes Antipász féltestvére, Heródes. A gyermek életkora legfeljebb tíz év lehetett, mivel leghamarabb Kr. u. 29-ben találkozott Heródes és Heródiás, Antipászt pedig Kr. u. 39-ben száműzték Galileából. A gyermek életkora megfelel a κοράσιον főnévnek, amit Jairus tizenkét éves lányára vonatkozóan is használt Márk. Mégis az tűnik valószínűbbnek, hogy Márk vagy a forrása tévesen nevezte a kislányt Antipász gyermekének, mivel inkább Heródiás és első férje, Heródes gyermekéről, Szalóméről van szó. Fülöp vette őt feleségül, és Kr. u. 34-ben már meg is halt. Szalóménak legalább 13 évesnek kellett lennie a házasságkötéskor, ezért Antipász születésnapján 9–19 év között volt az életkora. A nagy különbség miatt Szalómét akár Fülöp lányának is nézhették. Az elbeszélés nem pontosítja, hogy ki volt a kezdeményezője a kislány táncának. A 6,21 azt sugallja, hogy a lány anyja volt az, aki a kislányt eszközként használva remélte, hogy Antipász teljesíti majd a kérését. Ha azonban maga Heródes volt a kezdeményező, akkor az negatív színben tüntetné fel őt, mivel a saját és/vagy a felesége lányát vette volna rá olyan dologra, amit kizárólag prostituáltak és kéjनों szoktak végezni.¹⁰² Az evangélista

100 Vö. Pesch, 1976, 341.

101 Vö. Cranfield, 2000, 211.

102 Vö. Collins, 2007, 308–309.

nem írt a tánc buja jellegéről, sokkal inkább annak egyedülálló voltát állította előtérbe, vagyis hogy ezt Heródiás lánya tette, és nem – mint rendszerint – egy prostituált vagy egy kéjnő, akik nemcsak táncoltak, hanem furulyán is játszottak.¹⁰³ Mindennek eredménye Heródes felajánlása, bármit kér a lány, megadja neki.

6,23 – Márk nem részletezi a születésnap lakoma körülményeit, de itt hangsúlyozza, hogy Heródes esküvel is megerősítette szándékát, amely – a Római Birodalom miatt elképzelhetetlennek tekinthető felajánlást – a királysága felét is magába foglalta.¹⁰⁴ Ez az eskü Jefe esztelen, visszavonhatatlan fogadalmát (vö. Bír 11,30–31.35) és Eszt 5,3; 7,2 verseit eleveníti fel, ez utóbbit ellentétes módon: Eszter Achaszvéros király segítségét a zsidók megmentése érdekében kérte, Szalóme viszont János fizikai és Heródes lelki halálát tartalmazó kérést fogalmazott meg.¹⁰⁵ Achaszvéros és Antipász párhuzamba állítása ironikus, mivel Heródes a rómaiak kegyéből csupán egy kis terület felett uralkodott, míg Achaszvéros 127 provincia ura volt Indiától Etiópiáig (vö. Eszt 1,1).¹⁰⁶ A lány tánca és Heródes esküje Pilátus húsvéti amnesztiájához hasonló csapda, amely csak felgyorsította az eseményeket, közelebb hozta Jézus halálát (vö. 15,6–15).

6,24 – Az a tény, hogy a kislány kiment az anyjához, azt jelzi, hogy a férfiak és nők hagyományosan külön helyiségben voltak a lakomákon. Az édesanyjától, Heródiástól tanácsot kérő lány egyértelműen rászolgált a κοράσιον elnevezésre (vö. 6,22). Ő maga nem tudta eldönteni, hogy mit kérjen. Heródiás viszont kihasználta a lehetőséget, és önző módon

103 A jelenet egyedülálló voltát mutatja, hogy az ókori irodalomban nincs párhuzama a mulatozó emberek előtt fellépő táncoló hercegnőnek. Vö. Gnilká, 2000, 336.

104 Vö. D. Bock, *Mark* (NCBiC), New York 2015, 209.

105 Vö. Martos, *Márk*, 132–133. Nem zárható ki az sem, hogy ebben a jelenetben a Hérodotosz közvetítette hagyomány is megjelenik, amely szerint – bár előfordult, hogy visszaéltek vele, mint pl. Xerxész felesége Amesztris, aki így állt bosszút vetélytársnőjén és sógornőjén – a királyi lakomán a királynak minden kérést teljesítenie kellett. Vö. Gnilká, 2000, 337.

106 Vö. Collins, 2007, 310.

Keresztelő János fejét kérte.¹⁰⁷ Véleményét a δέ emeli ki. Ez a vers képezi az elbeszélés csúcspontját, amikor a király által átengedett döntési helyzetben a nők beszélgetnek. Ez a rövid párbeszéd Heródiás és a lánya között időben nem szakítja meg a 6,21–29 elbeszélésének lineáris előrehaladását, csupán késlelteti azt, de így világossá válik a próféta sorsa. Érdekes jelenség a belső történetben a Heródes esküjét követő névváltozás, amely a történet csúcspontját jelzi. Így lesz Heródesből vagy Heródes királyból csak „király” (vö. 6,24), illetve Heródiásból „az ő anyja” (vö. 6,24), valamint „az ő lánya”-ból κοράσιον (vö. 6,28).¹⁰⁸

6,25 – Ismét Keresztelő János és Jézus személyének jelentőségét emeli ki, hogy a kislány hogyan hajtotta végre az édesanyja utasítását: rögtön bement a királyhoz, és azonnal kérte egy tálon Keresztelő János fejét. Az azonnali és részletes akaratnyilvánításnak köszönhetően (vö. θέλω ἵνα ἐξαυτῆς δῶς μοι ἐπὶ πίνακι) a királynak nem maradt esélye arra, hogy a jelenlévők előtt az elhatározását megváltoztassa. A lány kérése már követeléssé alakult át.

6,26 – A περίλυπος kiemelt helyzete és az azt követő magyarázat egyértelművé teszi a király szomorúságát, lelkiismeretének egy pillanatra történő felébredését, aki az esküje és a jelenlévők miatt nem szegte meg ígéretét. Miként az előbb említettük, a 6,25–27 versekben – amelyek Keresztelő János halálának közvetlen szöveggörnyezetét alkotják – csak a βασιλεύς főnevet találjuk, Heródes nevét nem. Az evangélista ezzel is arra utalt, hogy Keresztelő János halála valójában nem Heródes akarata szerint történt.

6,27 – Heródes hatalma 6,17-hez hasonlóan nyilvánult meg újra, hiszen elküldte (vö. ἀποστείλας) ezúttal a hóhért, hogy Keresztelő János fejét elhozza. Az ἀπεκεφάλισεν a 6,16–17-re utal vissza, amikor Heródes Jézust a lefejeztetett Keresztelő Jánossal azonosította és kiinduló pontként szolgált a visszatekintésre. Josephus Flavius szerint Kereszte-

107 A görögök és a rómaiak szemszögéből nézve egy emberi lény fejének levágását és elvitelét csak idegenek művelték. Hérodotosz a tauruszokról jegyezte fel, hogy a győztes csata után minden férfi egy levágott fejet vitt haza és tűzte ki a magasba védelem gyanánt. Vö. Collins, 2007, 311.

108 Vö. Shepherd, 1991, 182–183.

lő Jánost Heródes a péreai Makhérosz várában fejezték le. Márk leírása azonban inkább Tiberiás palotájába helyezi a lakomát, így János kivégzése a közeli börtönben történt. Egyes exegeták szerint innen kimaradt az a rész, amely a hóhér Tiberiás és Makhérosz közötti oda-vissza útját írta le. Ezt azonban csak a Josephus Flaviustól ismert adatnak való megfelelésnek tudhatjuk be.¹⁰⁹

6,28 – Bár az előző versben a hóhér nem kapta parancsba a királytól, hogy egy tálon hozza el a próféta fejét, most mégis így tett, és azt közvetlenül a kislánynak adta, aki pedig továbbította azt az anyjának. A kislány kérésének groteszk volta tükröződik ennek a versnek a borzasztó leírásában. A kislány itt is – amikor átveszi a hóhértól és továbbadja az anyjának egy tálon Keresztelő János fejét – az anyja kiterjesztéseként szerepel, mint a 6,24–25-ben.¹¹⁰

6,29 – Keresztelő János tanítványai már a böjttel kapcsolatban szerepeltek Márk evangéliumában (vö. 2,18). Ez a vers Keresztelő János halálát összeköti a róla nyújtott márki elbeszélés egészével. A letartóztatása (vö. 1,14) utáni eseményeket a 6,17–29 elbeszélése egészíti ki. Keresztelő János halálának tényét támasztja alá a börtönben történt lefejezésen és a fejének egy tálon való hordozásán túl az is, hogy a tanítványai eljöttek a holttestéért (vö. πτωμα – 15,45),¹¹¹ és eltemették egy sírba. Így ismét hasonlóság figyelhető meg Keresztelő János és Jézus között (vö. 15,43.46). János nagyobb tiszteletben részesült, mint Jézus, mert őt nem a saját tanítványai temették el, hanem egy, a szűk tanítványi körön kívül álló személy, Arimateai József. Ezzel a verssel fejeződik be a közbeiktatott szerkezet belső, Keresztelő János halálát elbeszélő története.¹¹² Kermode szerint Keresztelő János halálának elbeszélése nemcsak *heterodiegetikus*

109 Vö. Dóka, 2005, 130.

110 Vö. Collins, 2007, 312.

111 Vö. πτωμα in Varga Zs. J. (szerk.): *Görög–magyar szótár az Újszövetség irataihoz*, Budapest 1992, 842.

112 Vö. Gundry, 2004, 305–306.; Heródiás lányának közvetlen idézet formában előadott kérését követően Heródes szavainak már csak a tartalmát ismerhetjük meg, amellyel eldőlt Keresztelő János sorsa. Ezt követően a történetben már nem szólal meg senki. A halál sötétségébe csak a jánosi tanítványok kegyeleti tette hozott egy kis fényt, jelezve, hogy Isten ügyét nem lehet elpusztítani. Vö. Dóka, 2005, 130.

analepszisz, hanem kiegészítő jellegű is, mivel teljessé teszi Márk evangéliumában a Keresztelő élettörténetét.¹¹³

Külső történet II. (6,30–31)

6,30 – A közbeiktatott szerkezet külső történetének folytatásában a tizenkettő küldetésének lezárása történik, akik összejöttek Jézushoz, és beszámoltak neki mindarról, amit tettek és tanítottak (vö. 6,12–13). A küldetés általános voltából (vö. pontos hely- és időnélküliség) és az apostolok szinte egyszerre történő érkezéséből – noha kettesével mentek el – az következik, hogy csak a küldetés ténye a lényeg.¹¹⁴ A συνάγονται *praesens historicum*-a jelzi a kilépést a 6,17–29 visszaemlékezéséből. A οἱ ἀπόστολοι elnevezés a 6,7 ἀποστέλλειν igéjére utal vissza és emlékezteti az olvasót Jézus tekintélyére, aki elküldte a tizenkettőt, valamint kikerüli a οἱ μαθηταὶ használatát, amit nem sokkal korábban Keresztelő János követőire használt (vö. 6,29).¹¹⁵ Az apostolok beszámolója nem azonos a 6,12–13-ban olvasható részletekkel, hanem sokkal általánosabban fogalmaz, ami kifejezi Jézus apostolokon keresztül megnyilvánuló erejét. A (csoda)tettek a tanítás előtt állnak, mint Jézus kiterjesztett erejének emberek által érzékelhetőbb megnyilvánulásai. A didaktikus tekintély megosztásának jele a hirdetésről (vö. ἐκήρυξαν – 6,12) a tanításra (vö. ἐδίδαξαν – 6,30) történő váltás. Jézus igehirdetésének ebben a részében már a tanítványok is részesei az ő fáradhatatlan működésének.¹¹⁶

113 Vö. Kermode, 1979, 128–131.; F. Best: *Mark The Gospel as Story*, Edinburgh 1988, 131.

114 Vö. Dóka, 2005, 131.

115 Márk evangéliumában a kapcsos zárójelben olvasható [οὓς καὶ ἀποστόλους ὠνόμασεν] (vö. 3,14) szövegrészen kívül egyedül itt találjuk az ἀπόστολος elnevezést, amit az evangélista még nem címként használt. Vö. Gnlika, 2000, 347.; F. J. Moloney: „Mark 6:6b–30: Mission, the Baptist, and Failure”, *Catholic Biblical Quarterly* 63 (2001), 647–663. Szent Pál apostol leveleiben találjuk az ἀπόστολος legkorábbi, címként történő használatát, amikor ez a főnév Jézus feltámadásának azokra a tanúira utal, akiket a feltámadt Krisztus örömhírének hirdetésével megbízott. Lukács műveiben egyenlőségjelet tesz az apostolok és a tizenkettő közé. (vö. Lk 9,13). Vö. Collins, 2007, 315.

116 Vö. Martos, *Márk*, 134.

6,31 – A történelmi jelenben álló λέγει Jézus felszólítását vezeti be: δεῦτε. Ez azonban nem úgy folytatódik, mint az első meghívottak esetén (vö. δεῦτε ὀπίσω μου – 1,17), hanem egy nagyon erőteljes közvetlen megszólítással (vö. ὑμεῖς αὐτοί). A vers inkább arra ad választ, hogy miért kell az apostoloknak Jézussal egy elhagyatott helyre menniük, mintsem arra, hogy miért kell pihenniük. A galileai misszió volt az oka a pihenés szükségének, a félrevonulásuknak pedig az, hogy Jézus vonzotta a tömeget, ami miatt nem volt idejük enni sem. Jézusnak ez a javaslata, hogy egy elhagyatott helyre menjenek, felidézi az 1,35 jelenetét, amikor Jézus korán reggel, még a sötétben felkelt és egy elhagyatott helyre ment imádkozni. Ez azt sugallja, hogy a pihenés mellett a közös imádság is a félrehívás okai közé tartozhatott. Szavak szintjén az οὐδὲ φαγεῖν εὐκαίρουν felidézi a 6,21 kedvező idejét (vö. ἡμέρας εὐκαίρου). Az első közbeiktatott szerkezet külső történetének kiinduló pontját (vö. 3,20) is eszünkbe juttatja ez a vers, mivel ott is a tömeg volt az oka annak, hogy nem tudtak étkezni. Márk nem a missziós tevékenység részleteit sorolta fel az apostolok éhezésének okaként, hanem arra helyezte a hangsúlyt, hogy Jézushoz tódult a tömeg. Ez folytatódik a következő perikópában (vö. 6,32–44), ami szintén nem az apostolok étkezéséről szól, hanem arról, hogy ők maguk felszolgáltak az embereknek, és még ekkor sem ettek.¹¹⁷

7. A márki szerkezet egészének jelentése

A tizenkettő küldetésének (vö. 6,6b–13.30–31) és Keresztelő János halálának (vö. 6,14–29) közbeiktatott szerkezetében Jézust a feltámadt Jánosnak nevezik (vö. 6,14.16). A belső és a külső történet összefüggéseit a kifejezések és szövszerkezetek hasonlóságai alapozzák meg.

Mindkét történetben jelen van az ἀποστέλλω ige, a tizenkettő elküldésének történetében Jézus kezdte elküldeni tanítványait (vö. ἤρξατο αὐτοὺς ἀποστέλλειν – 6,7) és a visszatérésükkor a narrátor apostoloknak nevezi őket (vö. οἱ ἀπόστολοι – 6,30). A belső történetben Heródes az, aki elküldte a hóhért, hogy Keresztelő Jánost lefejezze (vö.

117 Vö. Gundry, 2004, 322–323.

ἀποστείλας ὁ βασιλεὺς σπεκουλάτορα – 6,27). A belépés és kilépés motívuma (vö. εἰσερχομαι és ἐξέρχομαι) szintén jellemzi mindkét elbeszélést. Jézus instrukciója szerint az elküldött tanítványoknak a házba való belépés után addig kell ott maradniuk, amíg ki nem jönnek (vö. ὅπου ἂν εἰσέλθῃτε εἰς οἰκίαν, ἐκεῖ μένετε ἕως ἂν ἐξέλθῃτε ἐκεῖθεν – 6,10), Heródiás lánya a király által felkínált kérdés lehetősége után kijött a születésnap lakomáról az anyjához (vö. ἐξελθοῦσα εἶπεν τῇ μητρὶ αὐτῆς – 6,24) és miután megbeszélték, hogy mit kérjen, sietve ment be a királyhoz (vö. καὶ εἰσελθοῦσα εὐθὺς μετὰ σπουδῆς πρὸς τὸν βασιλέα – 6,25). Ugyanígy közös elem a közbeiktatott szerkezet elbeszéléseiben a hallás motívuma. Jézus útmutatásában a tanítványoknak abban az esetben, ha nem hallgatják meg őket, le kell rázniuk a port a lábukról (vö. μηδὲ ἀκούσωσιν ὑμῶν, ἐκπορευόμενοι ἐκεῖθεν ἐκτινάξατε τὸν χοῦν τὸν ὑποκάτω τῶν ποδῶν ὑμῶν – 6,11). A belső történet azzal kezdődik, hogy Heródes hallott Jézusról (vö. Καὶ ἤκουσεν ὁ βασιλεὺς Ἡρώδης – 6,14),¹¹⁸ valamint, amikor Heródes hallgatta a börtönbe vetett Jánost, gyakran zavarba jött, de szívesen hallgatta (vö. καὶ ἀκούσας αὐτοῦ πολλὰ ἠπόρει, καὶ ἡδέως αὐτοῦ ἤκουεν – 6,20). A belső történet befejezésében János tanítványai hallottak Keresztelő János haláláról (vö. καὶ ἀκούσαντες οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ – 6,29). A kedvező időt kifejező fogalmak is közös elemként vannak jelen mindkét történetben, a belső történet kezdő időmeghatározásában szerepel az egyik (vö. Καὶ γενομένης ἡμέρας εὐκαίρου – 6,21), és a külső történet befejezésében a másik, ami arról szól, hogy a tanítványoknak nem volt alkalmas idejük az evésre (vö. καὶ οὐδὲ φαγεῖν εὐκαίρουν – 6,31). Jézus tanítványainak és Keresztelő János tanítványainak a tettei is megjelennek mindkét elbeszélésben. A küldetésüket teljesítő tanítványok (vö. ἐξελθόντες, ἐκήρυξαν, ἐξέβαλλον, ἤλειπον, ἐθεράπευον – 6,12–13) a külső történet végén – miután összejöttek – Jézusnak összegezték az általuk végbevitt dolgokat (vö. συνάγονται, ἀπήγγειλαν, ἐποίησαν, ἐδίδαξαν – 6,30), Keresztelő János tanítványai pedig, miután hallottak Keresztelő János haláláról, megadták mesterüknek a végső

118 Ez a kifejezett tárgy nélküli megjegyzés vonatkozhatott a 6,7–13 tartalmára, de akár korábbi eseményekre is. Vö. Shepherd, 1991, 174.

tisztességet (vö. ἀκούσαντες, ἦλθον, ἦραν, ἔθηκαν – 6,29). Az étkezés motívuma is közös elem ebben a közbeiktatott szerkezetben. A tanítványok kiküldésénél Jézus első tiltása az volt, hogy ne vigyenek magukkal kenyeret az útra (vö. μηδὲν αἰρῶσιν εἰς ὁδὸν εἰ μὴ ῥάβδον μόνον, μὴ ἄρτον – 6,8), és a visszatérésüket követően nem volt idejük enni (vö. οὐδὲ φαγεῖν εὐκαίρουν – 6,31). Heródes születésnapján lakomát készített (vö. Ἡρώδης τοῖς γενεσίοις αὐτοῦ δεῖπνον ἐποίησεν – 6,21), s ezen a lakomán Heródiás lánya Keresztelő János fejét kérte egy tálon (vö. δῶς μοι ἐπὶ πίνακι τὴν κεφαλὴν Ἰωάννου τοῦ βαπτιστοῦ – 6,25), amit ő meg is kapott, és továbbadta az anyjának (vö. καὶ ἤνεγκεν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐπὶ πίνακι καὶ ἔδωκεν αὐτὴν τῇ κορασίῳ, καὶ τὸ κοράσιον ἔδωκεν αὐτὴν τῇ μητρὶ αὐτῆς. – 6,28).

A közbeiktatott szerkezetben a legtöbb hasonlóságot Jézus és Keresztelő János között találjuk, de az ellentétek is megfigyelhetők. Jézus állandóan aktív, tevékeny (magához hívta és elküldte a tanítványokat, parancsot adott nekik, és instrukciókat a küldetésükkel kapcsolatban). Keresztelő János viszont csak egyetlenegyszer aktív (amikor megfedte Heródest Heródiás miatt – vö. 6,18). Jézus és Keresztelő János közötti hasonlóságok életük végének eseményeire vonatkozóan: az elfogás és megkötözés (vö. 6,17; 14,46), az a tény, hogy meg akarták ölni (vö. 6,19; 14,1), valamint a holttest eltávolítása és eltemetése (vö. 6,29; 15,43–46).¹¹⁹ János fejének említése (vö. 6,24.25.27.28) is párhuzamban áll azzal, hogy Betániában egy nő olajat öntött Jézus fejére (vö. 14,3), majd a halálra ítélt Jézust a katonák nádszállal verték fejbe (vö. 15,19).

Ezek a hasonlóságok azt jelzik, hogy Keresztelő János halála előre jelzi Jézus sorsát. Különbség viszont Jézus és János szenvedésére és halálára vonatkozóan az, hogy Jézus beszél az ellenfeleivel a tárgyalás alatt (vö. 14,61–62; 15,2), míg János nem, illetve Jézus temetésének helye ismert (vö. 15,46–47), szemben Jánoséval. Ami Heródes személyét illeti (akinek a személyneve hatszor, királyi címe pedig ötször fordul elő Márk

119 Vö. E. S. Malbon: *Narrative Space and Mythic Meaning in Mark*, San Francisco 1986, 115–116.

evangéliumban),¹²⁰ nem sok hasonlóságot észlelünk Jézussal. Heródes a hóhért küldte el, hogy megölje Keresztelő Jánost, míg Jézus tanítványait küldte el, hogy őrizzék ki a démonokat, tanítsanak, betegeket kenjenek meg olajjal, gyógyítsanak. Jézus személye ironikusan hasonlít Heródesre és Keresztelő Jánosra, illetve tér el tőlük. Mint Heródes, Jézus is király és küldő, de tőle eltérően nem erkölcstelen és határozatlan. Jánoshoz hasonlóan Jézust is megölik és feltámadásáról beszélnek, de őt a tanítványai nem temetik el, és biztosan nem ő a feltámadt Keresztelő.¹²¹ A tanítványok és Keresztelő János is ironikus kapcsolatban állnak, mert míg Keresztelő János fogságban volt Heródes megfeddése miatt, addig a tizenkettő szabad volt és hirdette az igét, de pontosan azt, amit Keresztelő János is hirdetett. Tehát Keresztelő János sorsában fog osztozni a tizenkettő is, de amíg ő Jézus előtt, a tizenkettő Jézust követve, az ő halála után részesül ebben.¹²² A középpontban Jézus áll, és az a kérdés, ki is ő valójában. Nem hagyható figyelmen kívül Heródes döntésének hatása sem. Jézus a por lerázásának gesztusáról beszélt tanúságul azoknak, akik nem fogadták és nem hallgatták meg a tanítványokat (vö. 6,11). Ez a tanúságtétel összefüggésbe hozható az ítélet napjával, tehát itt megjelenik a felelősség kérdése a megtérésre való felhívás elutasításáért és a Keresztelő meggyilkolásáért.

Mindkét történetben szerepelnek tanítványok. Jézus tanítványai beteljesítik küldetésüket: megtérést prédikálnak, ördögöt űznek, a betegeket olajjal kenik meg és gyógyítanak (vö. 6,12–13), így Jézus küldetését folytatják. Úgy tűnik, lelkesen térnek vissza Jézushoz, beszámolnak neki mindarról, amit tettek és tanítottak (vö. 6,30). Ellenben János tanítvá-

120 Α βασιλεύς főnév Mk 6. fejezetében öt alkalommal vonatkozik Heródesre, Mk 15. fejezetében pedig 6 alkalommal Jézusra. Ebből a hat alkalomból öt alkalommal ő a zsidók királya (vö. βασιλεύς τῶν Ἰουδαίων – 15,2.9.12.18.26), egyszer pedig Izrael királya (vö. βασιλεύς Ἰσραὴλ – 15,32). Márk 6. fejezete Jézus király motívumának kezdete. Vö. Shepherd, 1991, 181.

121 Vö. *Idem*, 181–182.

122 Nemcsak a κηρύσσω (vö. 1,4; 6,12) és a megtérés fogalma (vö. μετάνοια – 1,4; μετανοέω – 6,12) közös, hanem az is, hogy János a pusztában hirdette az igét (vö. ἐν τῇ ἐρήμῳ – 1,4), a tanítványok pedig ott pihentek meg a küldetésük után (vö. εἰς ἔρημον τόπον – 6,31).

nyai – a belső történet végén – biztosan egészen más hangulatban vannak, eltemették a mesterüket egy sírba (vö. 6,29).¹²³ Jézus tanítványainak pihenniük kellett egy kicsit (vö. 6,31), ami arra utal, hogy erőt merítve folytatniuk kell a küldetésüket. Míg Jézus tanítványainak tevékenysége az élethez kötődik (lelki és testi gyógyulás), addig János tanítványainak tevékenysége az elhunyt végtisztességének megadásában (temetés) fejeződik be. De az, ami János tanítványaival történt, az apostolok helyzetének előképe.¹²⁴ Az ő mesterüket is meggyilkolják. Jánoshoz hasonlóan, akinek a tanítását elutasították, Jézus tanítványai is hasonló sorsra juthatnak, sokan mártírhálált fognak szenvedni. Egyrészt Keresztelő János halála és tanítványainak jelenléte bizonyos mértékig Jézus tanítványainak be nem fogadását és meg nem hallgatását szemlélteti, amiről Jézus beszélt, amikor elküldte őket (vö. 6,11). Másrészt úgy tűnik, hogy János tanítványainak küldetése véget ért (a Keresztelő halála, az utolsó akció), de Jézus tanítványainak küldetése folytatódik, amit a 16,15 megerősít.

A közbeiktatott szerkezetben a tanítványok küldetésének mélyebb értelmet ad Keresztelő János halálának története (az igehirdetés lelkesedése, valamint az elutasítás és a vértanúság veszélye is).¹²⁵ Keresztelő János, aki Jézus előtt járt (vö. 1,2), szenvedésének és halálának hírnöke lett. Keresztelő János nem véletlen halála és a halálból való feltámadásáról szóló pletykák azt a márki célt szolgálják, hogy az evangélium olvasói megfelelő módon lássák Jézus keresztre feszítését.¹²⁶

123 Vö. *μνημειον* in A. Schmoller: *Handkonkordanz zum griechischen Neuen Testament*, Stuttgart 2002, 339.

124 Vö. E. S. Fiorenza: *In Memory of Her: A Feminist Theological Reconstruction of Christian Origins*, New York 1994, 317. Keresztelő János élete és személye egyszerre volt előtörténet és előfutár. Vö. W. Marxsen: *Der Evangelist Markus. Studien zur Redaktionsgeschichte des Evangeliums*, Göttingen 1956, 32.

125 Vö. Shepherd, 1991, 179–180.

126 Vö. M. Moj: *Kompozycja warstwowa w Ewangelii Marka* (Attende Lectioni. Series Nova 1.), Tarnów 2018, 176–180.

8. Összefoglalás

Márk evangéliumának eszköztárához tartoznak a közbeiktatott szerkezetek, amelyek segítségével az önálló perikópákhoz képest nagyobb hangsúlyt kap az átadni kívánt üzenet. A disszertációban bemutatott hét közbeiktatott szerkezet közül a tizenkettő küldetését és Keresztelő János halálát bemutató közbeiktatott szerkezet (Mk 6,6b–30) a harmadik Márk evangéliumában, amely a megszakított, majd később befejezett első és a közbeiktatott második elbeszélésben szereplők párhuzamba állításával és ellentétével hangsúlyozza, hogy Keresztelő János nemcsak életében volt Jézus előkövete, hanem halála is előjelzi Krisztus bekövetkező halálát.